

116₅

575

10-110554183

БР. 20/A/41.

ПЕТРА СТОЈАДИНОВИЋА
НОВИ САД

1765-575

КАКАВ ЈЕ КО
ОНАКО МУ И БИВА.

Преповетка из народна живота.

Написао за народ

ПАНТА МОПОВИЋ.

Мисао је...
У...

У НОВОМ САДУ.
Платонова штампарија. 1869.

0

КАКАВ ДЕ КО

ОПИСАНИЕ ИЛИ ПИРА

Историческое описание

Историческое описание

Историческое описание

Историческое описание

1165-575

И. Бр. 34457

КАКАВ ЈЕ КО

ОНАКО МУ И БИВА.

Преповетка из народна живота.

Написао за народ

ПАНТА ПОПОВИЋ.

У Новом Саду

Платонова штампарија. 1869.

~~SECRET~~ 70

Доста је давно било о чему ћу преповедаки, већ су сви они под земљом, који се моја преповетка тиче, тамо је још жив спомен, која остаје, иза добри, да ји и као покојне волемо, а иза зли, да ји и у гробу мрзимо.

У Добреновачкој школи, и дандас, подстиче с' тим споменом учитељ ваљану децу на добро, а заглашује рђаву од зла. Од тог учитеља, чуо сам пре годину дана и ја ту преповетку. па да је неби како год заборавио, исписо сам је, да је и другима сачувам:

Како је на дому чича Добреновом.

У Добреновачком атару, једно четир дужи од села, има једна мала адица. С' пет страна ударају у њу узани дубоки канали, неколко фати одбијају се ови од шестара водена, који је читаву адицу опколео, па се онда, кривудајући којекуда, један у другог уливају и тако ји једног по једног нестаје, док се на послетку у широкој приливи, која у стари Дунав утиче, неискупе.

Ни један букварац, све кад би баш тео, неби мого свој пропис тако циврасто изшарати, као што је вода оно парче земље око те адице — и Добреновачани нису могли згодније то

ето назвати, него што га и дан данас зову: „кука“ и вериге“. Кад се ко невешт увезе у те „куке“ тривут ће на једно исто место доћи, и опет неће у „широку приливу“ испловити моћи, док га свињарче чича Добреново, кои ту свој салаш има, на прави пут не изведе.

Чича Добренов салаш није ко што су други салаши. То вам је као какав пољски дворац, каква мала спајије. Ту је око њега рибњак, ту је језеро, ту су мале склопљене ћупријице, које се у вече на ову страну привући могу, да неби какав пакостан арамија мирно стадо чича Добреново одвлачијо.

Да је на брегу, кашто га је вода опточила, изгледо би као каква јазбина ајдучка, ал питома равница, покрај тије воде, још му је питомији изглед дала, него што јест. Кров је на кући чича Добреновој ситном трском узбијен. Око читаве куће има широк одник. Дрвени, вешто изрецкани ступци подупиру кров, испод ког је свуд унасколо простран дашчан голубињак. На пешивачу кућном стоје рогови а на сваком рогу пар гаџасти голубова. Изпод прозорчића на белој кибли виси венац од ивањска цвећа, а у окву седи бела цица па се једи, гледећ' како јој ласте и врапци испод носа пролећу.

На сред авлије рашћенуријо се дебели ћурац, спустио низ кљуе првему кресту па игра на јерке а крилом пуца о земљу „неша од мене бољ јунака на свету“, а гроорга ћурка извалила се на једну страну, раширала крила па пуна блаженства одговара пурану: „Да боже, да

боме.“ Мало даље пружују се рундави белов под дебелим ладом широке тополе, па мисли како је зимус луд био, ди је све говорио, да ће, чим пролеће гране, себи мало кућицу направити, шта, вели, њему треба, колишњи је кад се сћућури; ал гле боме сада, ко ће то толику кућерину направити, па још кад би се тео човек мало провашкољити по њој? — нека вели, кад дође зима онда ће ми мања требати.

Ал у кући чича Добреновој нико више осим тог белова неговори „нека, сутра ћу,“ што год се може данас урадити на сутра се неодлаже. Са раном зором све је код њега на ногама, и само мезимче Мирко мора с' петлом заједно уранити. Чича Добрен добро зна да: ко рано рани, две среће граби — једну срећу — здравље, а другу време, које кад једанпут у спавању прође нема тог чим се може натраг купити. Време је новац који Бог сваком човеку подједнако даје, ал боме неможе онај, који свој талант закопава, једнако асне имати са оним, који се шњим промеће

Чича Добрен био је добар ал и строг човек. Он ни код свог јединца није прута штедио. Ко прут штеди, вели Чича Добрен, тај своју децу мрзи, а ко ји милује тај ји и кара. Он је добро знао да ко је у детињству размажен тај никад човек неће бити, никад свој господар неће бити. Он се није церекао, кад је слушао ди балавче, своме оцу, оца псује, а овај од милине незна шта ће, него је навек говорио: закраћуј, брајко, детету несташлуке док је дете, да ти се

неокрене луди смеј у горак плач, чувај га за младости његове, јер што се у нов лонац успе на то ће ударати докле га траје.

Чича Добрен био је и врло побожан човек. Он је сасвим био уверен, да онај, који добра чини и Бога се боји нетреба никога више да се боји.

„Ко се Бога боји, каже чича Добрен, нивад од стра ноћног нек се небоји, ни од стреле која дању лети; кад те Бог чува, може око тебе хиљадама с' десна и толико с' лева пасти, а ти ћеш ва миру остати, тебе неће снаћи зло, нит ће се приближити кући твојој, јер Бог ће заповедити анђелима својима, да те на руку своје посе, па да ни ногом твојим о камен не запнеш.“

Свако чељаде у кући чича Добреновој морало се чим устане најпре умити — изјављујући тим богу да га и бог пре свега умије од безакоња, што је као човек јуче починио, па да може чистим срцем благодарити му, што га је из сна и постеље дигло, а могло му је бити, да му сан у смрт, а постељу у мртвачки сандук претвори.

Сваки се поса у његовом дому с Богом почињао. Ко с' Богом почиње, том ништа испод руке измаћи неће, јер је узео себи оног за помогача, кои је кадар све учинити.

У Добреновој кући било из јутра, о ужини ил вечери, нико се вије смео пре кашике дова-тити, док се није најпре богу помолио, само марва и живина јела је у његовој кући, пре него што се богу молила. Но можда се и мар-

ва богу моли, што ми незнамо нетреба ома да кажемо да није, можда бог зна да јесте. Та зар пето није толико пута преко ноћ устајао, кад је чуо анђеле божије ди на небу поје, па уз њи бога славио, а шта знамо како друге животиње бога славе, можда бело стадо баш онда се тијо богу моли, кад о врућини великој, посагибају једно уз друго своје главе, па тако сложено не-фалећи се с' оним што им је дужност, у миру од срца бога славе, бог који испитује срца он то најбоље зна, а ми смо људи кратковиди, невидимо ни своја леђа, и опет се хвастамо да толико знамо.

У дому чича Добреновом све је чисто и спремљено.

Кад цица малог Мирка више пута урани, седне на крај банка па кваси из уста шапицу своју, па онда шњоме по лицу превлачи, стара мајка Миркова навек говори, да ће бити влажна времена, а незна, да се то паметна маца чешља и умива да нејде черупава и неумивена ко крме по свету. У чистоти све се у Добреновој кући на мачку угледало.

Но зацело да неби све у Добреновој кући како у реду било, да он није имао добру домаћицу. Муж је само гост у кући, а жена је прави домаћин. Добра жена скупља је од драгоцена бисера. Каква је Добренова жена свака би се српкиња могла у њу угледати.

„Срце њенога мужа, сасвим је њојзи предато, и она је срећна шњиме. Целога се живота о његовој срећи бави. Тражи вуну и лан, и

уради рукама својима све што је год потребно. Она је као и трговачка лађа, која рану издалека носи, рано ноћу устаје и она је стотвила јело за све у кући и слушкињама наредила посао. Трудом своји руку тече имање, стегне се пасом и утврди руке своје на посао. Осећа како је добро бити вредном, на јој се свећа негаси сву ноћ. Лактове своје пружа на радњу корисну, и у своје прсти узима вретено. Отвара руке своје спремаку и длан свој пружа убоготе. Муж јој није у бриги ако се ди закасни. Сви су под ње одевени. Мужа јој поштују људи кад седи у скупштини међу старешинама: Мудро отвара уста своја и пази добро шта ће рећи. Здрављем је и лепотом одевена. Весела је и у старост. Теске су стазе у дом њен, она у лењости леб свој неједе. Децу своју разумно негује и та ће јој бити срећна. Многе су се ћери обогатиле, но она ји је све превазишла. Пратворног угађања, и сујетне женске красоте у ње нема; јер разумна жена јест благословлена, страх Господан дичи ју.“

Чим зора забели свако је у Добреновој кући на свом послу, јер је још у вече све наређено. Слуга намирајује марву, слушкиња чисти кућу, домаћица намешта собу и кува ручак а домаћин разгледа ди шта фали, па намешта и оправља. Ако су пољски радови то све још раније мора готово бити. Сунце мора вредног радина на њиви затећи. О пољским радовима мора и мали Мирко у поље, да чува коње, да стере ужа ил да трчка по ово ил оно. Ако је школско време

он остаје код куће, ал и ту несме седити бадава, поред књиге мора штогод и кући привредити. Паметан отац не да га дете вуче за нос. Мора, вели, књигу да учи, па нема каде ништа друго да ради. Такој деци школа је више од штете нег од асне, јер из ње постају лењштине, и после му је бог крив кад у старости млад, мора да будне. Моли се богу ал и ради; није доста само молитве у школи научити, па оно друго све на бога оставити, само оном ко ради бог небрани. Да је бог тео да што мање радимо, он би нам другчији дао пример у створењу света — он би свет за један дан створио, а шест би се дана одмаро — да је то тео он би наредио, да један дан једемо а шест да смосити, ал овако кад трипут на дан морамо јести трипут морамо и радити, из јутра до ужине — за ужину, пре подне, до ручка — за ручак, а после подне до вечере — за вечеру, да морамо и кад спавамо јести и онда би радити морали. То тако требало би из дан у дан подједнако радити, да је ко што није, ал дође време кад се може јести а не може радити, зато треба у оно време кад је најлакше радити што већма пријонуги, па чувати беле новце за црне дане — јер другчије лењива младост вашљива старост.

Радити треба док се може, само радити — то заповеди божије — то заповести царске забрањују. Рад је новац, кои можеш ковати колко ти је воља, на погледу читавом свету.

Послушни Мирко никад се није срддио, што мора и књигу учити, и толико до школе сеоске

ићи и напослетку још и код куће радити, он је навек био весо, и певајући је своје послове свршавао.

Први свакидашњи посао био му је да живину рани. Ништа лепше није том благом створењу доликовало, него кад се невином тичаријом забављав

Још се пето на седала отезо, глущава ћурка још је у велико сневала — ни сам видовити боктер гусак, што будан спава, није свој брбљави језик пустио а већ је Мирко на ногама. Умио се, очешљао, обукао своје спремљено одело, па се онда богу помолио, а кад је све то свршио узо је кстарицу с раком и отишо на гувно.

Улагуша цица, што му обично чело ногу, а кадкад и код врата спава, уранила је још пре свог младог господара, уранила је кад и домаћица, па је ко и она прела донде, док сви нису поустајали, а сад је ишла полако с' Мирком, па мотала пређу — од које ће сашити своме господару гаће, какве још никад ниго вит је поно вит ћ носити кадгод. Уз мачку се придружила гомила зецева бели — потрче мало седну на стражње ноге, поиздижу велике уши па стрижу — режу шњима платно, што је цица опрела, да што пре будну господарове гаће готове. Пред читавим овим белим друштвом иде као какав војвода бела јага ногу пред ногу. Пи, пи, пи, викне Мирко, а са свију страна слећу у хуки и дреки, јата крилати обитаоца авлински. Дек се Мирко обазро ал храбра вој-

ска уплашена од изненадна нападаја, упела се у све четир ноге, па куд које. Понајбоље се показао вођа. Он и у бежању мора бити први ту се негледа диће се стати само бегај. Овог је овде прескочио, оног одгурнуо, овог опет погазио — у тој гунгули покидаше сву мацину пређу, па јел она крива што јој господар неће, док му мати несасије, гађа понети, кад то из дан у дан бива. Питоми гађани из голубињака и нечекају да им се рана на земљу баци, него слећу с' легала управо на котарицу па бирају најчистије зрно. Док трунтави маторци отискују једно друго итрија младеж већ је дошла ди треба. — „А свисте сад ту“ великим Мирко — а били мало ручали? Сви главом кажу да би, а брбљави гушчићи морају то и шест пута изриком да кажу — „бибиби, бибиби.“ Сви, колко толико, мирно и задовољно једу, ал кавгаџија пето неможе пропустити да не заматне кавге, — Ово је зрно баш изпред мене пало, ја сам баш ту стоја а ти си ме одгурнуо даље.

„Није него је баш испред мене.“

Овај једну, онај једну — па готова вирија.

Бадава им је мудра квочка говорила, да од ината нема горег заната, да само онај ко се уклања од зла и чини добро — да само тај живи довека. Бадава им је преповедала како две козе, кад су ишле преко узане ћуприје, нису теле једна другој пута да уступе, него су једна на другу удариле, па су тако обадве у воду пале и удавиле се. Бадава им је и у најслабију жицу ударала — у славољубље.

је час једном час другом говорила: окани се! увек је од бољег рода онај који пре попусти — бадава ји је тела да застиди: „штаће деца рећи“; маторе Јогунце доцка је световати. Овај одуд онај одунд, па се шчепаше за црвене кресте, па удри вуци док им обојици главе у крви не огрезаше.

—Та оканте се једанпут луде једне, будите један ма који паметнији није то никаква слава у злу одржати мегдана, на ново ји развађа квочка.

А ја — неможе да се нађе коће пре попустити. Један вели: пусти ти најпре, ти си пре почео; други опет: пусти ти, ти си.

И тако би један другом можда и главе дошли, да ји Мирко нерастави па ји и покара: Шта вам је од тог боја асне, док сте се ви тукли за оно једно зрно, што није ни овог ни оног нег моје, дотле су мудрији све друго лепо у миру међу собом поделили, а висте остали луде ко врапци што су се потукли око туђе проје, или они цигани што да су имали брашна ко што нису имали масти, па кад би узајмили тепсију и испросили сламе да угреју пећ, могли би јести гибанице — па се онда потукли, што овај каже да ће већи комад узети него онај. Баш сте прави цигани, сад сте бар видели да свађа ништа друго не донаша него разбијене главе, паће те одсад бити ваљда паметнији.

Боже мој, Боже! баш је истина што је господин учитељ пре негди у школи говорио. Устане, каже један цар на другог за

парче туђе земље, па се дотле кољу и крваве док Бог, као што сам ја сад петлове, неотера ји са своје земље у гробље, а земља остане онима који су мирни. Блажени су зајиста кротки, јер ти наслеђују земљу.

У чича Добреновој кући осим ти коцошији ратова никад друга немира није било. Чича Добрен је држо челе а и разгледо је мравињаке, па је видио како тамо све у миру иде и опет се толико поради. Кошто је свашта имало своје место тако је свако у његовој кући знао што му је поса. Најтеретнији послови у највећој су се тишини свршавали. Његове волове није требало на пут бичем истеривати, само рецн, тек да се чује „хајс“ или „сту“ па ома су отишли тамо куд си заповедио. У његовој су кући и мачка и вашка у љубави живили. ту се могла видити ова најпитомија слика: како се грдни рундов пружијо потрбушке, на леђи му се савијо матори мачак, па спава на мекано, по глави му трче несташни пилићи а мало дете сиграјући се вата пилиће, отвара рундову уста, па му меће пилиће у уста и опет ја вади из уста, а нит рундов пилиће дави нит квочка на дете налеће.

Слуге је своје чича Добрен као своју рођену децу вазио. Он је добро знао да туђа рука не тече, па је тако са слугама поступао да никад нису приметили да су туђини, него су се сами држали да су чељад из куће па су тако и радили као да себи раде. Ако је слуга старији годинама био, за асталом седио је пре оне

који су Добрену вођени; за трпезом чича Добреновом била је слога, а ди је за трпезом слога ту сам бог у прочељу седи.

Бог му је благословио пиће и јело, он је у њега сипо здравље и задовољство. У чича Добреној кући никад лекар није требао. Кад је ко огладнио онда је и јео, а навек је онда престајао кад му се најбоље прохте и прослади. Чича Добрен умео је лепо доказивати како не треба одвише јести: Једи каже умерено, да се какогод необједеш и непобљујеш, јер онда не само да си моро присути оно, што ниси ни требао унутра сипати, него и оно што ти је нужно било, и тако две незгоде имаш, појо си толико и опет си осто гладан, па ако си сиромачао и наопако ако ти се то чешће деша, ал боме ако си и газда штеди, сети се гладна доба кад си сит, а у дане богатства помисли на сиротињу. Нема тог што неможе у трбу стати само ако се по вољи распустити. Чувај — само што је излишно закидај, па остављај на страну и онако што је излишно није здраво, па ћеш опет доста имати, чувај брајко јер ако неначува ненатече.

Чича Добрен молио се богу, радио је и чуво, а бог му је благословио дела руку његови.

Земља му је навек давала род свој, а дрва пуноћу плода, јео је увек старо, а ново трајало му је до старог. Жетва му је сугизала беру а берба сеидбу. Бог је благословио изласке и уласке његове — јел продаво — добро је продо, јел купово — боље је купијо.

Бог је дао мир на земљи његовој, поубијао је љуте звери са поља његова. Скакавац ни војска никад му преко њиве прешли нису, а од зли људи чувао му је стадо ангел божији, хранитељ добри људи и мирна стада. Кућа, кошара, амбар, мљечар, гувно, стаје, све му је пуно ко пуна кошница и све у реду ко саће једно поред другог; чељад једра и здрава, марва гојазна и корисна.

И за све то није требао Добрен ништа више него благосиљати Бога, који га је упутио на пут прави, те вољу своју управља по закону Господњем и закону се његовом учи дан и ноћ.

Како је на дому Баћа Страшмировим.

Један четврт часа од чича Добренови њива, салаш је Баћа Страшмира, највећег на гласу газде у Добреновачком атару.

Кад погледим по Страшмировим салашу много је заиста имо, ал све је то разбачено и испрекрштано као на вашару каквом.

Слама му се отегла ко гладна година, ал с' једног краја накрнула се да падне, с' другог се већ спузала. На сред авлије стои велика гомила ђубрета, а околњга пластови сена са свију страна расчупани. Чело куће гомиле цигаља од десет година, полак од кише растопљене а полак од дечурлије поломљене. Пред пенцери сијасет разваљени купа труле трске и рогоза.

На бунару стоје на земљи две ђерме, којим

само то фали што нису горе, а поред њи треће дрво за нову ђерму, и опет се вода из бунара на ужету вуче. Дрва за ватру како су пре две недеље донешена из шуме, тако и стоје наколи док се сва, једно по једно неположе. И опет се у Страшимировој кући највише викало и терало у ред. Куд се год ко окрене, све му је нешто неправо и нестоји му добро, ал нико неправља нит намешта.

Баћа Страшимир је прек мрзећ човек. Од ране зоре до мркла мрака, мого си у његовој кући само вику и псовку чути. Час јауче зедљов како га је одаламила домаћица кад је очупану патку с' огњишта повуко, час цичи назимче, ком је Страшимиров син крста поломио, што није тело гладно у кочине. час кречи гуска, што ју је слуга вилама доватио, кад је теро живину да неразмеће пlevу.

Могло се свачему заклон наместити, боље би било да је трском плева пошвена него што у лудост у купи труне, бар неби живина пlevу расмећала нит би слуге живину таманиле, ал бесни Страшимир мисли, зар сме ко у штогод дирнути, кад ја кажем: недирај.

Баћа Страшимирове слуге нису никад за његову трпезу сале, зар да се и вашке, ко господар ране — и тако је и било. Лебац што је за слуге место горш је био, него чича Добренове отрушнице. Што му је иза ручка остало то је волио бацити него млађине дати, ал је дотле држо док се није укварело на њм је онда давао, а ако су свињо код куће биле нето несуге

добијале. Даћу ја то оном, вели Баћа Страшимир, који ће мени опет вратити, и кад год је то урадио, чудео се сам својој мудрости како он уме кућу да чува, а није умо да измудри одкуд су му слуге са те мршаве ране онако дебеле.

Баћа Страшимир био је луда димрија. Он је мислио да га оно ништа некошта зашто он новце није бројао, па је навек говорио: ваљда сам ја луд да трошим новце за тричаве чипке и цицеве, нек они себи купују како знаду, ја за те моде недам ни пребијене паре. Ал ма да није Баћа Страшимир новце бројао, опет кад су ћери у село у коло одлазиле, дванајст сувања су повешале на себе а толико остало је на рафу, осим тога ту су два низа дуката на врату, ту су рукавице на руку, лезеза, свилени шалови, атласке мараме, бечке чипке, париски шлингераји, презлетне из златнога Прага, калнери по журналу, ал штаје зато Баћа Страшимир марио, он је дао свакој да запате прћију па тоје из њине прћије.

Баћи Страшимиру могло је само мило бити, кад је слушо како се сељани чуде оделу његови ћери.

Тај ће извући лутрију — који ове добије. И оће боме — јер оне ништа више и невреде нег што кошта оно одело на њима: Кад су будне навек се ил између себе ил ским другим свађају и протерују, и у тим ји пролази дан, а кад су легле да спавају, као да си ји покло, ни да се макну, ни да се бар једанпут преврну, него ди су пале, ту су и остале. Могла је кућа над њима горети, могли су топови преко њи

пуцати оне спавају — као да ни муве нема да по соби зуји. Сунце већ у велико подну нагиње, кад се материне мазе буде, и тек сад настаје право гњилење и зевање, доњају по читав сат у кревету док се не усуде да на земљу сађу. Још док спавају мати им застире прозоре да ји сунце не пробуди, како лепо мирно спавају — гулубице мале као окупане гријотаји је пробудити и нека ји нек се матери мазе, да што је сиротиња нег да ради, зко ће и газда ко и сиротиња издирати нашто му је онда бити газда. Тако је Страшимирова жена мислила, а што она каже муж је држо да нико паметније неуме рећи, а и како неби дао жени за право. Та његове ћери толико су порадиле, да она, која дан ноћ на шву седи неби могла толико, урадити, који је то само без у сандуци, па како су то силни ћилимови шлингераји и хеклераји! Вредном негреба времева, он у часови ради, фалећи своје ћери, говорио је сам себи Ваћа Страшимир, ал и то није мого да се начуди одкуд мяса и масти тако брзо вестаје као да се само једе, па немож намлети, тек што си испрего коње из суваче батај опет, жито једва до траје до новог, од заби се тек порција плати с' кокурузи немош ни пролеће доватити, ниодкуд с' друге стране крајцаре него ако оћеш које марвинче да продаш.

Бадава мислио је Ваћа Страшимир није чист посо, што ја тако тешко излазим на крај а тај чича Добрен нема толико ни земље ни марве па опет је код њега све пуно — бадава

није чист поса. — Да боме да није, казаће на-
век на те Страшимирове речи његова жена и
неће ни бити другчије, догод је та матора веш-
тица жива. У Страшимировој кући била је још
једна стара баба. Нико од слугу није знао шта
је она газди род, ал судећи по злостављењу,
што га сваки дан претрпи држали су, да не-
мож бити другчије него да му је мађија, па јој
сад ваљда враћа што му је она док је нејачак
био на поклон давала. Није прошло дана а да
сироту жену није ма које из куће грдило, а кад
год је Страшимир опазио, да му што год у ку-
ћи на мањак иде, морала је бедна старица и боја
подносити.

„Ти вештицо једна, ти ми кућу таманиш“
деро се онда Страшимир на њу и мећо је на
свакојаке муке само да дозна дал је вештица.

Јадна баба, изгледала је већ као труло дрво
које је на друго здраво наслоњено па се само
дотле управо држи, док га први ветар од про-
тивне стране нестровали, несрећна жена није ни
могла од боја већ другчије ни ићи већ, ил пу-
зити ил се на зид наслањати — Еј живом му
се у кости змије сакривале — том отрову Стра-
шимиру — како мучи ту сироту жену — никад
му чист поса у кући и небои, како ружи ту
невину душу.

Какав отац такав син.

Земља баћа Страшимира упирала је у њи-
ву чича Добренову. Млади Мирко упозно се на

тој њиви, још пре нег што су пошли у школу своску, са Вуком Страшимировим сином, а кад су у школу пошли, морали су се и дружити. Чича Добрену није било мило то дружење, ал га је моро трпити, да му дете нејде само преко пу-старе у село у школу. А боме и није и био Вук Страшимировић Мирку за другара. Вук је био сушти отац Страшимир — и куд ће ивер од кладе, што каже: покажи ми с' ким се дружиш, па ћу ти казати какав си, то је цела истина. Вук је имо једног булдока — вашку, којој њушка тако изгледа као да навек режи. То је био највернији друг Вуков. Тако је исто и Вук изгледо, ни мало мргодније ни пакосније није то псето од Вука било, па и само му име каже да није био благ. Кум, који га је крстио, морао је за цело врло паметан човек бити, кад је унапред знао какав ће Вук бити, те му је тако zgodно име надено. И с' том неприликом моро се Мирко дружити, јер није имо скиме другим. Ал и то није могло дуго трајати, какво је дружење анђела с' нечастивим, јагњета с' вуком. Што је ненаравнија свеза тим се пре сама од себе раскинути мора.

* * *

Било је око мале госпојине. — Вук дође на чича Добренов салаш, и позове Мирка да иде њиниме у његов виноград. Мирко дуго није тео ал напослетку се приволе. На своју несрећу оде и Мирково јагње за њима. Чим су се од-

макли од салаша одмаје поче Вук бацати се из пударке на живину, која мирно по ливади вади из земље шкодљиве црви. Мирко му говори да неваља шта ради а он се осече на њега: ајд пропашћете ваљда баш ако које и убијем.

Тек што су корачили на Страцимирове њиве а Вук напујка булдока за једним назимчетом. Свинче беж, а кер за њиме, па кад га стиже а он држ за уво, свинче себи а кер себи, што се већма несрећно марвинче дере, тим се грохотније луди Бук церака. — Чекај Мирко, сада ћемо јести крмећа меса. Он то говори, а псето се већ вратило и носи уво од назимчета. То је вашка, тако треба, а не бити смрзла ко овај Мирко, што ће бити ваљда попа кад се боји крви. Кад су дошли у виноград, Мирко седне у колебу у лад, а Вук трч, брже боље, па се вери и дери кроз бодљиви шипраг, вели, да види јел долијала лија, што јој је синоћ вигове наместио — и док си једно десет избројао, ал он трчи и носи и гњездо и голуждраве тичиће и матора коса. Сад ћемо им ома судити, код мене је преки суд — па док си трено а он се смеје — гле сад су сви у једну главу краћи, ајд идте управо под чокот, сад можете ома у трбу товарити неморате бар ону трунтаву главурду за собом вући — ха, ха, ха, јел тако Мирко?

Мирку се кожа од чуда јежила гледећ како овај крвник у највећем задовољству сатире невини живог. — Ала Вуче како можеш тако бездушан бити, како би твој оцу било, да теби ко

главу одкине, погледај само ту несрећну матер, како жалостиво гледи, па како су јој се очи наводниле. Знаш шта нам је говорио господин учитељ: Неодврати лице твоје од бедника до бога уздисај његов допире кад се на тебе заплаче. Па знаш штосмо у диктанду писали да бог каже: Ако на гњездо птичије наиђеш и птичиће ил јаја нађеш, остави га, ако оћеш да ти добро будне и да дуго поживиш на земљи. Богомаи Вуче, ти нећеш добро проћи, видиш како том косу теку сузе, те сузе види бог, он све види. Ко сузе невином на очи ватера, тај ће сам плакати, а нико му се неће смиловати. — Какве сузе? да тебе тако стиснем и теби би чорба на очи потекла, какве сузе? ти ваљда мислиш да и оно зелено дрво плаче, кад га одсечеш, па из њега вода пође, ајд нелудуј жалосна врбо.

Мирко је сада, гледо свакојако, да бар матором косу живот спасе. Он се био усудио и да га отме, ал кад му Вук рече: ајд пробај, ако си рад да осетиш какви су у булдока зуби, он је мору мирно гледати шта ће бити. Сад ћемо тек правом кривцу судити. Чекај мало, теби нећу ома главу откинути. Учитељ је казо да треба по правди судити, сад ћеш и ти добити, што је право. Ти си најкривљи, и зато сам те оставио напоследку, да гледаш најпре муку своје деце, и баш с' тога нећу ти ома главу одкинути. То није ништа, док си трено главе нема, то није никаква мука. Дед пружи језик, њега ћу ти најпре ишчупати, да се немош ником потужити,

учитељ је говорио да је човеку много лакше кад се коме потужи на свој терет. — То рече па завуче мали ножић у грло тичије и извуче полагано да дуже боле крвав језик — кос задркта и залепрша се, а Вук ладнокрвно даље продужује. — „Чекајте мало ми црни косови, с' погребом вашим још нисмо готови“ па он а забодје оштриљ од ножа најпре у једно, па после у друго око: Хајд сад иди па бирај које су најлепши гроздови, да ти кажем пошто је ранка. Шта велиш Мирко, јел паметнија онај судија из мађарске буње, што нам је катихета за њега преповедо. Сад тек видим како је то добро ићи у школу. Видиш сад би криво судио, што тако што навек неће да преповедају, па би навек ишо у школу; него све како је онај оног ударио каменом, а он њега лебом, како је опет онај, непријатеља свог нашао ди над неком дубоком провалијом спава, па га пробудио да не падне унутра, и све тако којешта.

Мирка је готово грозница од чуда уватила: — У Вуче, вукла ти се прева, у крвопијо страшна, куд ће ти грешна душа. Шта ти је криво то незлобно створење божије, зар ти по читаву ноћ непева вако лепо бадава, па зар незаслужује што поједе, ето тамо у селу бирташ не само да рани свирца него му још плаћа, како се не смилова на песму његову.

Шта песму? Марим ја за његову песму. Ја најволијем кад чујем да ко запева, а кад видим како се ко превија и јауче, ди је ногу ил руку сломио, ил око избио, мени оће да пукне срце

од смеја. — Па какву ту штету чини продужи Мирко, мени је мој отац говорио, да тице више асне чине него штете. Једанпут је, каже, један краљ заповедио, да све врапце по његовом царству потуку, зато што су му врапци трешње пинали, и плаћо је за сваку главу толико, да кад су му издонашали главе није могао поплаћати, а кад опет до године а оно ни једне трешње па боме и никаква друга воћа, појеле све гусенице што су ји дотле врапци таманили, те дај опет троши новце и купуј наново из далеке земље врапце — ето ти му што се у божиј носу плаће.

— Хајд небулазни мајкино голупче, на што ти је дао бог руке, нег да недаш, да ти ма каква шума пркоси. Ја вичем по винограду да се одерем, а њему ни девет брига, као да га је он засадио, завуко се као какав бег под најбољи чокот па бира што му је воља, ето ти му шта је напоследку избиро — и што му није воља.

— Та све, ако га и неби могао отерати, ниси га треба тако злоставити, боље и да ти је пропо сав виноград него да ти пропадне душа, ил зар може што заменути душу. Та ко изгуби благо, још није пропао, ко изгуби наду само је полак пропао, а ко изгуби душу, сасвим је пропао. Само да си био, пређашне недеље у цркви, па би чуо, како је свештеник светово свудецу, да негубе душе, да нетамаве тица, па је тога ради ову преповетку преповедо: „Дође једанпут једном врло богатан човеку незнан путник у кћу. Домаћину проведе га свуда по сво-

ме доми покаже му све своје благо. Путник кад јо све то видио, није се могло доста надивити, ал како се још мора зачудити, кад му домаћин рече, да је он при свем том несрећан човек. Путнику се окрену авлија наопако, та зар има, вели, речи, које би смеле прећи преко усана, а да ти срећу нефале. Има одговори му домаћин „нефали јутро, пре вечери.“ Кад је о вечери било, увешће домаћин путника у трапезарију. За трпезом седе девет здрави, млади људи, као девет Југовића, и домаћин са сузом у оку, коју путник није опазио, рече: ово су моји синови. А — још ме нико није тако лепо преварио, повиче сав усхићен путник, зар се може с' ови соколови несрећан бити, та погледај оче који ли је лепши, који ли здравији, каквали су то јуначка плећа. То и јесу тешки јади моји, одговори жалосним гласом отац, све им је дао бог, лепоту, крепост, памет и здравље, ал поред свег тог само тек просјаци могу бити, јер што највише вреди узо им је, очи — они су слепци, слепци код толика блага, и ја сам им својом руком ископо очи. Ја сам у младости својој малим тичићама очи вадио. Сузе њини матери, богу су на срце пале, и он пусти праведан свој гњев на мене. Сад се кажем ал доцкан.“

Вука ова преповетка, место да је заплашила, још га је већма на зло распалила. — А и ти поно, гледај да се доцкан непокајеш, него се окани једанпут тог твога бога. Учини ми² ти штогод ако смеш а немој све шњим претити. Не може

ни себе да брани, а да брани другог. Ево мој отац пеује по читав дан и њега и седмора небеса његова, и све оне, који су шњим у тим небесима, па шта нам фали? Чија је слама већа ил наша ил ваша, чији амбарови дужи, ил наши ил ваши, па чије је поље шире наше ил ваше. Уздај се ти само у те твоје приповедке, па пробај само једно зрно запивати, кад ти ја некажем, па ћеш видети, оћул и теби с' гркљаном и језик ишчупати. — Сирото јагњене није знало, шта ова звер његовом младом господару прети, него баш у тај пар спаде на онај чокот, ди је најлепша смедеревка. То тако разљути Вука да се није мого више уздржати; — „држ булдок,“ и док је Мирко дрекно, ал већ се гркљан невинна јагњета у булдокови усти крвавио.

— А јао моје јагње, а јао моје јагње.

— Узми па га носи сад кад је твоје, мени нетреба, и онако би код куће поштио, да вам ја нисам меса спремио. — Мирко узме јагње, каже Вуку да више никад неће шњиме ићи и да ће казати господину кад оде у школу. Вук срдито одговори: „марим ја“ и тако се растану.

* * *

Кад Мирко дође кући, преповеди све по реду ко што је било. — Добро синко кад си и ти читав кући дошо, одговори му Добрен, кад је све саслушо — добро си радио, лепо си говорио, ал ниси знао коме си говорио. Чуј мене стара да ти једну кажем: који коре зле

биће обешчашћен. Несветуј зла да те неомрзне светуј мудра и заводе ће те. Говори праведном и он је готов примати. Кажу мудроме његову погрешку и биће мудрији; — ал ти си дете моје учио луду, а лудина је глава разбијен лонац, успи најсветију науку, она ће истећи. Само ти буди чедо моје и одсада добар, и неслушај што будала лупа, неће њега то олако проћи; неваљале оставља Бог за погибеоми дан. Нек се нико нефали, ко се Бога небоји са својим вмашем; јер богати осиромаше и загладнише а којима Бог треба, ти имају сваког блага. Као сан оног који се буди, тако ће сине мој добри, уништити Господ срећу они, који су неваљали.

У лажи је плитко дно.

Није прошло од то доба ни недеља дана, а већ је мого Вук увидити, да Бог ником дужан неостаје и да ће кад тад ђаво доћи по своје.

Вук се бојао да неће чича Добрен искати од Страшмимира јагње, па пре нег што су се ова двојица састали, украде једно јагње из свог чопора, донесе га Мирковој кући, па каже, да је то отац му посла им за оно што је њина вашка удавила. Вук је то учинио што се одвише бојао Страшмирови песница, јер баћа Страшмир кад почне ударати он се неуме оканути, него луна дотле, док чује душе у човеку — ал чега се бојао није се убојао.

Чича Добрен није био код куће, кад је Вук јагње дово, а кад је дошо кући а он узме Ву-

ково јагње под пазуво, па ајд управо на салаш баћа Страшимиров.

Помоз Бог, баћа Страшимире!

— Бог ти помого чича Добрене, ко је добро?

Добро је фала Богу, ево доно сам ти јагње, што си ми по Вуку у накнаду посла, ја немогу брате твоје јагње примити, мисмо месо од оног јагњета појели па то га неможемо дати, а Мирко опет ни кожу неда, јагње је његово, он га је из руке одранио. Глава за главу брате, а ја ти немого ти донети, него ево ти твоје, па нек то је просто, а ако баш оћеш да тераш мак на конац, и ту се насмеја Добрен, а ти кад закољеш једно твоје јагње пошљи нам гркљан од њега, само посветуј тог твог дерана да се у бољу памет узме.

— Какво јагње, каквог дерана, нисам ја теби чича Добрене ни по ким јагњета послао.

— А ето даје у лажи плитко дно, привати Добрен — међер то је јагње твој син од некуд укро. Дед сасецдер му брајко мало те дугачке нокте.

Баћа Страшмиру није требало двапут рећи. Зовне Вука из собе напоље, а овај незнајући да се о његовој кожи ради изађе па испаде пред оца, — „ево ме шта ћеш.“ Страшимир и неодговори шта ће, него држ за кике, па га дигни горе, па га спусти доле, па после зграби неко сашпште, па преко леђа, преко трбуа, преко ушију, два год га је доватио, удри и преврћи, а иза сваког ударца ређај грђу иза грђе псовку

— и да недотрчаше слуге и неуплете се чича Добрен, би га умлатија. Ал није то Страшимир Вука туко, што је нанујдо вашку на туђе јагње, ни за оне богопротивне речи, туко га је што је укро јагње своје а не туђе.

Баћа Страшимирова кућа није могла црња и прљавија бити, ал је опет видовит свет говорио, да му је кућа шарена

Чим се сутра дан Вук од болова придиго, баћа Страшимир га је дозво преда се, па му је реко :

— Дед момче, кад умеш кући штете правити, ваљда ћеш штогод и привредити моћи. Данас ћеш овцама, а чобан нек дође кући да ради, па тамо отвори очи добро како ће нам се која овца ојагњити, ил које посмрче матер себи стећи. То му је реко, а није додо ако Бог да, а није ни треба; јер Бог извадио је још од створења света из ђаволски послова своје руке.

Кад је Вук отишо овцама, он је гледо све како ће близу туђег чопора дотерати, да се како год помешају овце а ту би се већ дало штогод забашурити, ал чобан, који познаје сваку овцу по гласу, а јагње по матери не да се варати.

Кад је видио да то непомаже, а он се досети нечем другом. Науми да одмама чобане од стада, дотера своје овце близу једног туђег чопора а он се тајом одмакне даље, па повиче из свег грла : „Упуј курја, недајте чобани, ево курјака.“ Кад чобани њему дотрчаше а он се смеје својој мајсторији.

Ди је курјак? питају чобани. — Ево га.

Ди је?

Та зар невидите, ето га пред вама — та ето ја сам курјак, мени се име Вук а то је курјак, вич да сте били у школи, сад би знали, па се неби дали варати, ха, ха, ха, — ал за ту дебелу шалу умал што непонесе на леђи још дебљу батину чобанску. а кад је овцама дошо а он једва је и своје покупио, а камо ли да је и туђе задобио.

Сутра дан ал доцкан увиди Вук, да ко једанпут слаже, да му се друди пут неверује, ма да истину каже. Овце су му пасле поред аде, он сео под једно дрво, у једанпут расуше му се овце по пољани као рибе по води кад чапља преко њи прелети ил пилићи код квочке кад падне на њи кобин сен. Док је Вук тамо отрчо, ал двојица његови имењака зграбили сваки по једно печење па вуку у шуму.

„Упуј курја, недајте људи однесе курјак овце.“

Чобани мирно седећи код свога стада сами себи говоре: „гледај ти лаже, опет нема мира, чекај довабићеш ти њега, кад га толико вабиш.“

Кад је већ искупио и пребројао све овце, фале му десет комада. Две је видио да су курјаци одвукли, а куд су се друге деле никад више дочуо није.

Много је јатње за матером заплакало, кад се десио чиј чопор близу Баћа Страшимиревог па није чудо, што још за бела дана није мого Страшмиров син наћи своји оваца, него је на-

шо што ни тражио није. — Чича Добренов чобан, миран човек, седи на пасе своје стадо а Вук Страшимиров дође па с'неба па у ребра:

— Хеј чобане ту су утрчале моје овце —

— Море нејди тамо, нерасмлашуј ми оваца, нема ту ничији оваца више —

— Ти си лопов, продера се на чобана Вук, ти си лопов, кад недаш да те премећем.

— Стани да ти кажем, које лопов ниткове један, па удари Вука нацаком одуд, па удари отуд. Вук шкрипи зуби, упиње се ко рчак, да чобану у очи скочи, ал ништа непомаже, у љутом беснилу свом сети се свога најбољег пријатеља, па повика: „држ недај булдок“, ал од булдока ни трага ни гласа. Чобану се сад учини смешно ово немоћно беснило, удари га још посљедни пут, па га одгури од себе — ето ти на, ко шта ради све себи. — Плачући оде Вук да бар нађе булдока, кад већ оваца нема. Вабио је и вабио, ал као да су га курјаци појели, нит га чути, нит видити. Вук се упути у густиж да га тамо тражи, мора да је далеко курјаци одвијо. Није ишо више од педесет корачаји, кад наиђе на крвав траг, ајд за трагом, крви све више и више, уједанпут трупина и које? булдок — мртав, удавили га курјаци. Рис се већма неразјари кад га лав за врат шчепи, ко Вук, кад је видио крв свога булдока, колко му се год дало толико је одскочио од земље, и што је икад мого груне се о земљу, а после је кидо аљине са себе и чупо косу из главе, све овце да су му курјаци подавили само

да је булдок осто : ал ко зло чини нек се добру и невада. — Очину вољу није испунио, две овце курјаци одвукли, осам чобани сакрили, булдок удављен, он испребијан — зло иза зла.

Баћа Страшимир кад је ово чуо — само је избечио очи стисно песницу — и шкрипно зуби : „сам ђаво, већ је на Добреновој страни.“

Ч и н и.

Од то доба јако је омрзно Страшимир на чича Добренову кућу а Вук још већма. Страшимир је само вребо прилику да добије чобана Добренова, а и чича Добрена тешко да би с мирном кожом пропустио.

Већ је наново школа почела била. Мирко је навек мора раније одлазити а доцније долазити из школе, да се како год несукоби с Вуком. У школи ова су га деца осим Вука ко брата волела. Мирко јел имо није умо казати немам, а јел мого није му се дало да рекне већу. Колко је добар брат, толико је и добар ђак био. На скамији, ди је његово место било, сам је учитиљ својом руком, златни слови написао : Дика школи, а радост родитељима. Вук напротив данас је овом подеро пропис, сутра просо оном мастило, прексутра разбио једном нос, другом главу, ћуца и пенцери само су онда цели кад Вук није у школи, дођ ма у које доба, ко клечи? — Вук; које бијен? — Вук; ко затворен? — Вук. Сав је већ помодрио од силна боја, ал на псу рана на псу и зарасла.

Вук у школу а Вук из школе. — Бадава је сав школски запт, вад је код куће дете распуштено, бадава сва учитељска мука, кад је оно из мате-рини груди неваљалство посисало. Пакосна лења мати, никад неодрани добра вредна сина. Бадава је онда дете у школу шиљати, кад је најпре код куће све зло попримало. Кад курјаче дотле у шуми расте, док неизвечба поред матере, како се јагањци даве — то никад пас неподаде. Кућа се прави толико година, а колко треба док се сруши? Нек седи дете ако оће и десет година у школи, само кад дође кући, нек све оно што је он у школи научио грде и за лудо-рију држе, нетреба више од месец два — па ће ји и обићи. Таку децу учити добру, то се зове сипати воду у ћуну без дна. Тако дете све оно што у школи чује, на зло изврће. Није то да ома школа неваља чим је дете неваљало. Цвет је цвет, ал паук по цвету бере јед — а чела скупља мед. Добро је само за добре створено још из почетка, такође зло, за зло. Ето за сва-ку потребу човечију створена је вода и ватра и гвожђе и со и брашно и млеко и мед и крв од грозда и масло и аљина, ал водом добри гасе жеђ, а нечастиви даве људе. На ватри кувају добри ручак, а зли шњоме куће пале, гвожђем ратар оре земљу, а крвници секу главе. Вином весели добар своје срце, а уља се опија да кав-гу замеће. Аљину облаче смерни да покрију своју наготу, а лисице да сакрију своју опачину. Оцеви и матере, вама се уписује у грех, све што год вам неваљо син зла поради. „До-

бро је дете лика очина а рђаво срамота мате-рина.“ Матере! угубте добро ову пословицу, ваша, само ваша је дужност да децу одгајате то вам пословица и сама каже, и зато вам за добро дете фале не даје; јер ко плати оно, што је дужан, никакве фале незаслужује.

Матере, неосврћте се на то, што кад коме вратите дуг а он вам каже фала. Код данашња непоштења узима се за срећу, кад ко без суда врати дуг, зато се и говори фала, ал та фала више се Бога ради казује, него оног коме се казује. Вели се, фала Богу, што те је умудрије да ми платиш, јер тешко да би ти од своје воље то учинио. Матере, најпре се на вашем крилу љуља дете онда му тек отац прави колевку, колко је мекше материно крило од дрвене колевке, толико је већа дужност ваша од његове. Матере отац је само родитељ а ви сте ранитељ. Од вас зависи оћел вам дете добро ил рђаво бити, ви га будите, ви га успављујете.

Кад га будите с босиљком га будте; благословом а не клетвом, па ће вам на добро устати. Кад га успављујете песмом га успављујте а не грдњом, па ће му и срећа певати. Прва реч, што је дете изустити, мати му је у уста метла. Ако је лепа дично ће ти мајко дете шће бити, ако гадна прву ће тебе окаљати. Вукова мати била је најнакоснија вишаруца у околини, није ни чудо што јој је син злобан и осветљив био.

* * *

Вуково рђаво срце никако није могло опростити Мирку што је о расиусту због њега онако прошао.

У школи су се једанпут препирали двојица чији су боље газде. Мало по мало па је могло и до свађе доћи. Онај сиромшњији, кад је већ морао признати да његови мање имаду, теде бар да побје важност имају оног другог. — Ако је вама имати, кад се у вашој кући сакривају лопови, ето сав свет говори да је ваша кућа лоповска што други неможе тако ко ви, ваљда баш нисте ви најбољи на свету.

Мирко да мир учини, одговори на то овом разљућеном парничару: неморају његови зато лопови бити, можда и они знаду ове чини, што и мој отац зна.

Вук није чекао на крај преловетке, него она стрпо у главу то што је од Мирка чуо, па кад је отишо из школе кући, а он удри кити оцу: Како је Мирко преповедо у школи, да чича Добрен има чине, па како је олчинио њину кућу, па зато они све унатрашке иду, видиш, каже, да није он вештац зар би им била мирва тако дебела, па какав је он па жена. Мирка вели, да удариш по једном образу други би му пуко, а и морају бити таки, кад се све од сами срдаца ране, да што би наша мирва вшла тако ко без срца, то је оно отац, што ти мислиш да у нашој кући није чист поса. Ил је сам чича Добрен закопо чини у вашој кући ил у договору са оном нашом матором вештицом.

Баћа Страшимир био је и од себе лак на

зло. Ома тај дан оде у село суду и тужи чича Добрена да је вештац и да је ма ди у његовој кући закопо чине. Кнез пошље по чича Добрена. Чича Добрен кад чу зашто га на суд зову узме своја четир најјача вола, своју жену и децу, своје слуге и сав свој алат за рад па ајд кнезу.

— Чича Добрене, вели му кнез, тужи те баћа Страшмир, да ти имаш неке чине, и да таманаш његову кућу.

Чича Добрен сасвим равнодушно одговори: јест, господар кнеже, ја имам чине и ено ји на вољу, ако ти је по вољи да видиш. Кнез изађе напоље а чича Добрен му покаже своје рало и орало и здраву и снажну чељад своју. — Још да сам ти, вели, мого донети моје рано устајање и додне легање, и сву муку и зној мој, онда би видио све моје чине.

Кнез кад чу овај мудри одговор и сам увиди да је тако, па се окрену Страшмиру: Видиш пакосна гујо једна, куд те је та пуста глава твоја занела, да на поштене људе зло потвараш, утворо једна! знам ја тебе добро; и само ово место ди ногом станеш кужно је. Чуо сам ја већ нешто за тебе, ал само нек дође до тужбе, оће ти се сатрти корен погани. Срам те било, безочниче један, ти, који се људи нестидиш и Бога небојиш, мислиш ваљда да ће Бог допустити, да својим лажљивим језиком праведна човека обориш, а незнаш да је Бог потпора оном, који га се боји. Завидиш његовом добру и велиш га да је с' ђаволске стране, лудо! кад

је још зло добра донело, кад ли је на чичку смоква родила. Само које праведан тај цвета као финике и све му се множи, као кедар на ливану; а ти кад си злобу сејо сад жањи срамоту. Иди зла траго, да те моје очи више невиде!

Кад се одмакне чича Добрен од кнеза, размисли овако у себи: О што нам је да се ва бадава кавцимо. Колико год до вас стоји имајте мир са сваким, каже Господ мира, ако тако узрадимо обећава ми да ћу бити син оца' који је на небу — благо оним који мир праве, јер ти ће се синови божији нарећи. — На земљи радује се човек над је слуга код каква велика газде, а ја да неводем бити син оног, у кога је највећи газдалук, који траје док је света и века, — стани Страшимире, да ти опростим, и да ми опростиш. — Кад Страшимир стане, продужи Добрен: Окани се брате тог пута, куд си ударио. Моји су дедови и прамдедови с' твојом кућом навек у миру и љубави живили, неваља брате, ни с'нама да свет уста изпира, што и ми небу ко и наши стари живили. Окани се брате зла пута, очи божије мотре на оне, који зло чине да их са земље истребе. Ево ти руке брате. — Шта? продере се на ове последње речи Страшимир, који је дотле са зверским погледима шибо Добрена, шта? ваљда ја неznam да ко даје вешцу руку да му и срце даје, та ти си вештац и остајеш вештац, ма сто кнезова да друкчије кажу, него, ако ти мени оне чини из моје куће, што пре неисконаш, да знаш, да ћу

ја теби очи ископати дигод те уватим. — Добро Страшимире, ти велиш да имаш чине у кући, кад велиш и имаш, а ја ти ја нисам закопо, сам си ја брајко закопо, а незнаш ни ди, ни кад. Ја ћу ти показати да су, кад кажеш да сам вештац, да видиш да зацело имам доста вештине. Сагнесе, узме земље, пљуне, направи блато, па онда да то Страшмиру: па то слепче, помажи најпре шњачме очи, да небуднеш слеп код очију, па после узми свећу, па носи сваку ноћ дваред, триред, по кући, по кошари, по амбару — па ћеш наићи на чини. При тим речма растану се и оду сваки својим путем.

* * *

Баћа Страшимир чим је дошо кући, она још пре зоре, чим су други петли одпојали, устане, па ајд у шталу. Кад тамо, нема коња, ајд у вајат слугија, тамо опет нема ни слуге ни његове жене. — Но шта је сад, шта се ту ради — продера се Страшимир. Слуга у амбару, у ком је и жена му и газдарица била, помисли да ји Страшимир види, скочи из амбара па у помрчину, а жена му за њим, и никад ји више, а боже право су и имали, боље је и изгубити заслугу, него је у батина извући.

Кад баћа Страшимир пред амбар, а пред њим стоје кола и коњи и два пуна цака на њима. — А тај ли је пого, хеј, које увутри — жено дај свећу, свећу му лоповску.

Све су вашке залајале, живина закрештала,

кад је Страшимир повикнуо, ал жена чула није. Моро је дакле у собу ићи да је буди ил да сам упали свећу. — „Жено“ продеро се Страшимир по други пут кад је у собу ушо, тако страшно, да су се све пендери тресли у соби, „шта је-сил’ цркла, зар нечујеш да вичем.“

Из кревета женина нечу се ништа, а Страшимир се учини као да неко поред њега, кревету прође — тек на трећу Страшимирову псовку, одазва се жена.

— Шта је, шта се дереш, црева ти се дерала, који ти је бес, одно те богда.

— Пали свећу. —

— Шта ће ти свећа, горела ти чело главе, шта си се сад успалио, тражи је и сам, шта ја знам ди је.

Кад је већ упалила свећу, зграби је Страшимир за руку: Ајде овамо, ту је и твога масла, масло ти материно, што је онј амбар отворен, које дао оном лопову кључ?

— Шта ја знам, зар он неможе дати себи направити кључ. — Кад унутра у амбар, има шта и видети, два цака пуна а у трећи почето.

— Шта је то? — пита Страшимир.

Цакови — одговара жена.

— Та знам да су цакови. покров ти од њи начинилл, ал које усо жито у њи.

— Враг — знаш и сам које, па опет питаш, ваљда ја нисам могла, и спавати и цакове насипати.

— А шта је ово овде, какве су то кесе, па какво је то брашно, па откуд ово суво месо

— па гле ту и неки лонаца има — шта зар тај има и од тавана и од вајата кључеве. Жево! тај ваљда има све кључеве.

— Шта ја знам, колко он има кључева, а и ти се мене мани једанред, ја знам, шта ја знам а ти нечмавај ко бивол по читаву ноћ у соби, него обиђи по који пут своју авлију, па немораш питати, шта је ово, па шта је оно, одкуд ово овде одкуд оно онде.

— Јест, јест — тако ми и треба, да ме буба смрдљива учи како треба устајати, а то су даклем оне чини.

— Какве чини, није него, ти кад си газда, а ти пази, шта у твојој кући треба, ваљда обеш да ти деца голишава иду по свету, и тебе би гад разно, да ја несправим, да купим сацуна. Направио си читаву ларму, мислиш све изгоре, недаш човеку ни до речи доћи, мислиш поараше те, отвордер бога ти боље те очи, право је казо онај Добрен, да треба да ји намажеш да се мало распусете, па да видиш кошто треба, да ти се непричињава што није. Чија је ово рпа што су цакови код ње? та беначе из моје ти прђије и щешир на главу купујем, па ти смеш још мени шта рећи, — е луда главо! — ти навек мораш превалити сирће. Та то сам ја казала синоћ слуги да наспе пет мерова жита од моје прђије, а ове завежљаје дала сам му да однесе оној што нам тка да се ја несећам и нежурим, тебе би ко мрциву без покрова морали у гробље одвући, још треба, да ми кажеш фала — ето ти шта ти твоје

беснило наради — одбеже ти тако честит слуга.

А што је побего, кад је прав — зашта је чисто стришљиво Страшимир?

Та ко од звера неби побего, зар курјак чека да му се овца правда, како она није ништа крива — ето недаш ни мени да говорим а камоли њему.

Мало помало и Баћа Страшимир, готово се поче стидити, што је тако натрчо, и да је само мало мекши био, још би молио жену за опрштење.

Тако је то. Доктор кад препише рецепт и нареди како треба да се влада болесник, а овај штогод од наредбе заборави — онда доктор, никад небаца кривицу на медецину, него на болесника, тако и Добрен није крив што његов савет није Страшимира опаметити мого, што није Страшимир уза се и свећу поно, кад му је Добрен тако казо, ал све је то божија воља.

Бог кад оће, кога да упропасти, он му најпре памет одузме, па стога и није вредно световати таког човека; оставте зле, каже Христос, они су следе вође слепцима, а слепац слепца кад води, оба ће у јаму пасти. Сачувај боже и злотвора, ал кад се једанпут у кући лопов окопи, да су у домаћина и на леђа очи, опет несачува, нашто свај своје нокте пружи. Кад курјак на овце нагрне вашке га огласе; ал на кућна лопова вашка нелаје Арамије пусте, морају обијати врата; ал кућни арамија узме онај исти еључ с којим газда отвара.

Туђина кад нађеш у своме амбару, тај пардона нема; ал свој увек и леп изговор уза се носи. Кућни лопов то је црв, који изнутра гризе, па нит њега видиш нит штету од њега опажаш, само кад је и корен подгризо видиш како се дрво и само стропшта, па се чудиш одкуд то уједанпут.

Ако ти слуга из куће краде, ти га отераш па тражиш поштенијег. Ако ти се дете проуљи па развлачи, мотре на њега очине и материне очи. Ал, кад мати, кад домаћица сама краде, онда само толико више помагача има, што више слугу и деце има, с тога се и каже, нестоји кућа на земљи, него на жени.

Нема тог мужа, који може толико у коли навући, колко ће жена у кецељи извући. „Крадене се ствари у пола цене продају“; комшија који носи на продају, узима за подвоз трипут онолико, колко иште поштен човек, кад је чист поса; говори навек да је на мери мање изашло и то себи прикрива, осим тог затаји навек по нешто од оног што је добио, па се изговара да је цена пала. Слуга који је помого да се до комшије однесе, иште колко оће само да некаже домаћину, и с тим добија слободу да сме и сам комшији носити.

Ништа овој крађи женској нејде тако на руку, ко обичај тај, што жене имају прђију. Та прђија вџина, то је прави спаија, спрам друга кућевна вџања. Кад се оре, од прђије се носи само за семе, волови и коњи што за то време поједу и ратар продангуби, то је кућни трошак.

Кад се жање и вози, најпре се прђијино уради, — „шта је ланец, два, најпре да се то уради, да се после кућни поса непрекида,“ а што друго зато време провада, то је кућна штета. Прђија неплаћа орача, нерани радина ни марву, него прима само готово. Прђија навек вели, твоје једи, а моје нек стоји. Прђија неплаћа данак цару. Она је ко год кукавица која снесе јаје у сврачково гњездо, па овај излеже и одрани кукавичиће, а овичим одрасту, оставе га, па међ кукавице. Прђија неплаћа ни калдрму, нек се само један кућни меров понесе, тај све намирити мора. Може из амбара и последње зрно извучено бити, ал прђија стоји недодирнута. На прђији само наћеш навек слово иже, и прђије више. Прђијина овца несме прђи, прђијина крава мора се отелити. Само ди прђија зоб посеје може жито да се изметне.

Домаћини и старешине, јестел ради, да вам се темељ у кући провали, подајте жени да запати прђију, јестел ради, да од вредне, поштене жене, лажу и лопова начините, подајте јој само један меров зоби у прђију, нистел то ради, а ви, особито онде, ди више жена има, купујте и игле сами за њи, и нетрите ништа ни на десету ни на жени, ни на самоме себи, зашто сами нисте новце избројали — неведујте да прђија што купује, све је то вашет амбара скупо стало.

Да је баћа Страшимир тако радио, неби могло нападати на поштена човека, да му је чини у његовој кући закопо.

Ради и моли се Богу. —

Пази на млађе. —

Туђа рука ненече. —

То су чини, којима се благо начинити може.

Шта би Мирко волео бити.

Чича Добрен у своје младо доба највећма је желео бити попа. Отац му је тео жељу да испуни и да га у латинске школе, а кад је Добрен већ у четвртој школи био, умре му отац, и мати га доведе кући. Што је мати чича Добренова на њему фалила, тео је он да на свом детету поправи, и тако кад је Мирко српску школу свршио, однесе га у латинске школе и намести га код једног честитог свештеника.

Мирку је испрва било доста тешко у туђем свету.

Честити свештеник и сви у кући његовој, угађали су му у свачем, учитељи у школи разговарали су се шњиме као отац с дететом, а место Вука затеко је пуну школу браће, а опет бијаше му први дана тешко, врло тешко; више пута би му и саме сузе потекле — тако му је било тешко, а другови га тешише, како је који волио утешен бити.

Један, нека мајкина маза, тешио га је одприлике овако: Ђути брате, трпи још мало, немож то тако дуго трајити, на сваки начин Бог ће ту несрећну школу громом спалити, па кад она изгоре, онда немају нас зашто оде држати, онда ћемо сви ићи кући. Моја мати кад ме је

отац овамо пово врискала је, па је трчала за коли: куд ми дете однесоше, у какве школе, ватра ји спалила, па како је моја мати жалостиво плакала замном, баш мора Бог учинити да што пре одем њојзи. И како га је та луда мисо усхитила, читав месец дава није лего спавати, док није најпре све књиге и аљине увезо, да може бегати чим стане горети, а кадгод су звона дању почела звонити, навек је држо да на ларму звоне и једио се кад је чуо, како у обадве стране клатно удара.

Други опет говорио му је: Шта ту треба толико запевати, дан по дан па ће мо и школу свршити па генерал, владика да будеш, да се возиш на четир коња, па кад у Добреновце одеш, а твој чича немож да те позна: „јел то бога ти наш Мирко.“

Сутра ће доћи господин директор да те пита шта оћеш да будеш, а ти онда кажи шта волијеш, генерал ил владика.

И заиста сутрадан дође господин директор и пита све редом па и Мирка да му каже, колико сад година има, дије на конаку и шта оће да буде. — Даклем, вели му господин директор, шта ти оћеш да буднеш? — Ја незнам господин директор, шта Бог да, одговори му на то Мирко.

— Та тако је синко ал опет реци машта. — Немогу ја рећи, кад незнам, можда то неће бити па ћу онда слагати. — Кажи ти што год оћеш, немора то баш бити, то се само тако каже да има у овој рубрики штогод написано.

— Ја ћу казати господине други пут док се мало промислим.

— Е добро, а ти онда дођи да ми кажеш.

* * *

Тај је догођај Мирку доста бриге задо; али то није дуго трајало, кога Бог за руку поведе, тај иде и преко стрмеви тако управо, као да је по равници.

Било је баш усчи светог Николе. Саборна црква слави тај дан. Кадгод је храм цркве, онда се чини бденије. Од све службе божије, тек је бденије највеличанственије. Над светим расветијем, једва се отима слаба жиљка да се у зејтину неудава. Пред затвореним дверма стоје побожно два свештена лица и моле се вишњем владици да смеду неосуђено у служби вечерњој призвати свега и великолепно име оца небесног. Овде онде седи по један немоћан старац, на неколку столова понаслањали се средовечни људи а тек дигде стоји управо по један момчић.

Ако се и није радо којекуд провлачио, опет није мого Мирко да црквењику непомогне звонити, кад га је овај позво. Еј да се само ту откуд Вук десио, та тај би вуко за уже и кад нетреба, љуљо би се о звону и пужо би се по ужету догле, док се неби чак од крова доле срушио, па ил главу разбио ил ногу сломио ил још горе прошо. Ал Мирко кад је одзвонио, а он је дошо на кор, наслонио се на зид и гледо мир-

но доле, како се спремају окрепљени молитвом божијом служитељи његови на свети посо. С кора доле све је тако тијо, тако свечано, тако страшно изгледало, као кад време застане, па нит птица по небу пролеће нит се листак на дрвету миче, а што дуже траје долази ко глувно доба, кад је и пето заспо и пас онемио, кад се и саме звезде у сотоњ завију да им јака светлост тишину ненарушава. Тако доба украде у човеку мисо, па је одвлачи Бог зна куда, далеко — далеко, више звезда више неба ил ниже сама гроба, тако далеко да се у даљини чисто изгуби и одкине од човека, а на њега малаксалост и дремеж наиђе.

У таком је стању био и Мирко, кад га јасним гласом „востани те,“ позва ђакон да устане. И никад ни онда ни после тог, није знао Мирко ни кад је он ни кад су други устали, тек сви, који су пре били и који су још надошли стоје, а кроз њи пролази ђакон с' уваљеном воштаницом, казујући тим да је јака светлост науке божије, да је сам Бог светлост, да у њему нема таме никакве, а мрак се натраг испред свеће повлачи, јер није кадар погледати у лице божије, а да га не нестане. За ђаконом свештеник кади десно и лево, просипајући по читавом храму мијо мирис измирне, као да би рећи тео: тако се и из светле науке христове разлива благодат божија на све верујуће.

То се вече Мирку у душу упило. Од то доба навек је говорио: ништа лепше него ђакон бити, да свима светлиш, ништа лепше него

попа, да на све расипаш с мирисом благослов. —

Кад је с' бденија кући дошо, прво му је било да запита свештеника домаћина, зашто је ђакон онако здраво викно „востаните“, да се он чак на кору чисто трго.

— У прва християнска времена, чедо моје, отговори добри отац, — није се нигда ко сад на сред села мирно светлио божи храм, није се нигде ко данас слободно орила божија песма. По шумама по горама и пустињама, као птице, сакривали су се синови светлости да истинога Бога славе, па ни тамо нису били мирни од сатанине траге од гонитеља православља божија, ноћу су Богу свом служили и опет су морали „бдити“ будни бити, да изненада ненаиђе на њи страшни час смрти, јер и ноћу затезиваше грешници тетиво своје, спремаше у тул стреле, да у мраку стрељају добре људе. Дуго су трајала бденија прва. Снажнији људи обично пребдили су читаву службу, ал нејаку децу и слабе старце понајвише је пред зору свлађиво сан, свеће им су си свима погасиле и онда је ђакон ишо са својом свећом и будио ји „устаните“ сунце се рађа — срећа вам је будна.

Од то доба најрадије је Мирку била душа у дворови господњи. Ни јутрење ни службу ни вечерње никад пропустио није, а кад је у цркви, ил се облачио у чираке, ил је читао постол, ил је у олтару послуживо.

О појутарју светог Николе, кад је Мирку у школу отишо, оде управо господину директору:

Господине дошо сам да вам кажем, шта би воло бити. — Шта синко ?

— Бакон и попа заједно. — Директор се насмеја мало на ову чудну жељу, ал ипак одговори : Дај боже — и записа, да Мирко оће да будне „свештеник.“

Премија добром ђаку Мирку.

Мирко је свршио прву латинску школу. У златној књиги стои и дан данас код Миркова имена да је све другове своје у владању, пажењу, прилежавању и у наукама, превасходио — превазишо. Чича Добрен да обрадује свога ваљаног ђака, купи му мали изшаран чамчић заједно с' јадрилом. У платно да наместити икону светог Николе, како избавља утопљенике, на јадрило горе мете позлаћен крстић, а на страни напише : „Премија добрем ђаку Мирку“ и пусти ту малу галију у језерце у ком се Мирко најрадије купо.

Чича Добрен тео је изненадним поклоном већма своје дете да обрадује, па је заветио свима у кући, да некажу Мирку за чамчић, док сам на њега ненаиђе. Ту је била и мала Драгиња млађа сестра Миркова, кад је чича Добрен запрећиво. — Јел чичо и ја нећу казати — питала је Драгиња, као да је чича боље знао од ње, оћел она казати ил не.

Да боме да нећеш — реко јој је чича. — Нећу — нећу, ја баш нећу казати — уверавала га је Драгиња.

Ал још се Мирко није ни сишо с кола, на који је из школе дошо — ал Драгиња скакуће око кола па пева : Наш чича купио браци чамац, нећу, па нећу, нећу казати, јел чичо ја нећу казати.

— Ето ти на — смејо се на ово детиње чување тајне чича Добрен, реци штогод свраки да некаже; иди бубицо мала, шта још нећеш казати, кад си већ кавала оно, што сам ти реко да затајиш.

Драгиња и неслуша шта јој отац говори. — Јел браца, и ја ћу се с тобом возати, да више само како је леп, па има и кист горе, ено га тамо у биљи ди се удавила цица наша.

— Чекај мало, лудо мало, нисмо се још ни са-стали а већ да се растајемо, нека браца руча па нек се одмори најпре, понда ћеш га водити, кад већ оће тајна на лакат да ти истрчи.

— Баца није гадан, он је ручо у вароши колача — да а камо мени колача?

Мирко извади пуну артију медени колача. Ту је било коња с репом и без репа, људи без ногу и без руку, жена, девојака, трумбета, перца, сабаља; ал мала Драгиња ничем се не обрадова тако, ко једној малој беби. Од радости све је друге колаче испустила, па трч по соби, по кујни, по кошари, по вајату, — свуда ди год је кога живог било, да се свима пофали, па и малом куцову напоследку, ал овај, ваљда што је њега напоследак оставила, ал што му је пркосила с колачом испод носа, где, где куцо бил? зграби уједаред бебу, и кад му је Драгиња из

уста извуче, а оно главе нема. — А јао бебо, а јао бебо. — Кад се већ сама од себе стишала, молила је јецајући брата: немој баца казати беканој матери, да јој је куца одгризла главу, немој баца њена ће мати плакати. И кад је Мирко казо да неће, онда је ућутала, ал опет, кад год је у целу и одгрижену луткицу погледала, навек је узданула.

Мирко избавља утопљеника.

Чим је Мирко неколко залобаји појо, већ је сит био, а и мала Драгиња већ је и на мртву и на живу бебу заборавила и отишла с' брацом на чамац.

Мирко је мислио, да је то какав обичан чуи, па да има на врху крст бојадисан, ал како се зачудио, кад га је очима видио. Он је мислио затећи, издубљеио дрво, а нашо читаву галију — те радости његове од Адама па до оног дана, нико живи видио није; ал није се радово Мирко што ће сада по читав дан моћи тумарати по води и пећи се на оном жестоком илијинском сунцу. Јадрило с' иконом, изгледало је њему као иконостаје, чамчић му је био храм, а клупица иза јадрила часна трпеза, па сад је мого он његову цркву одвести у најсакривенији загов, па ту у сред дана да га нико невиди, служити божу литурђију.

Тог пута наумио је био да држи бдење, јер је већ вече било. Мала Драгиња можда је отрчати по једну бронзу и донети матери не

рен Ђилим. — Мрак се већ поче полагано на земљу спуштати, кад је Мирко у бронзу трећи пут одзвонио. У цркву нико више није дошо, маг они који су ту били ваљда што ни свештенику неби мило било кад би још ко дошо.

Мирко огрне Ђилим место одежде. Мало еванђелије увек је носио уза се, и то је стајало на престолу. У једну руку узме бео штап место воштанице, а у другу узме мараму, веже на један крај песка и то му је кадионица била. Тако опремљен стане испред јадрила — двери и јасно повиче „востаните.“

Анђели божији мотрећи на службу, коју чиста душа без златне одежде и сребрне кадијонице Богу приваша, устадоше, упалише сваки своју — звезду и сложено одговараше на јектенија, која из сакрушена срца детиња до престола вишињег чисто, разговетно допираше.

Док је Мирко јектенија све по реду говорио, као да је десет година Ђаконово, мала Драгиња, ако и није знала шта јој братац говори, скрстила је најпре своје мале ручице, па је с' вером мирно слушала славенске молитве, ал кад је с обале чисто српски врисак чула, заборавила је на службу и придала се да дозна ко то сад дречи. Врисак је све ближе и ближе долазио и већ је мала Драгиња од промукла гласа све речи дочути могла: Ди су — нема ји ни ту, ди су ти очи биле искочиле ти, кад су ти испред очију умакле.

Кроз плач разабраше се на то ове слабе дечије речи: Ја гедим, гедим, а њи нема.

— Па кад њи нема, сад ни тебе неће бити, сад ти је то последњи дан што си чувала гуске, кад нема оног што се чува, нетреба ни онај, који чува. — Немој ме браца бацити доле, моли се устрављено дете, немој браца мене ће ујести риба. —

Сад ћеш и ти риба бити док те у пер бачим.

Немој браца — ја ћу се удавити, немој браца, моја ће мати плакати кад се ја удавим.

Курјак, који месец дана ништа окусио није, смилово би се на ову жалосну детињу молбу, ал Вук Страшимиров сит свега, одгури је бесно с обале доле. — А јао недај мати — и у води бућну поред чајца Миркова, ко кад се велика риба праћне.

Мирко ништа чуо није кад се дете Вуку молило, тако се у молитвама изгубио био. Мала Драгиња није га смела испрва дирати, да је Бога непокара; ал кад је дете у воду пало, вриснула је тако страшно, као да је сама од горе падала „ето паде“

Мирко се баш онда молио Богу за спасење оних, који путују, који плове, који су оплењени, који страдају ни криви ни дужни. — „Ко паде“ запитала га вриску Драгињину Мирко. — „Дете“ — одговори она. Мирко се она сети и погледа на воду доле. Из воде изкочи нешто црно. Мирко пружи руку и увати га, баш кад је наново, по други пут доле пошло и Бог му даде те избави нејако дете, које ни криво ни дужно теде да страда.

Сад кад је дете из воде извуко, види Мирко да се дуго задржо, узме онесвесћено дете на руке и оде кући.

— Ди си толико дијете, запита отац Мирка кад је кући дошо, ја сам се већ тео да покајем, што сам ти чамац купио, а кад види како шњега вода као с додоле цури, а он се мало и расрди. — Шта је то шта си тако мокар?

— Немој ме оче карати, ја сам се умокрио од оне мале девојчице, што је Вук у воду бацио, на сам је ја из воде извуко. Немој отац да је даш натраг Страшмиру — они ће ду је тамо убити кад је нису могли удавити, немој отац ја ћу јој навек полак од мог јела давати.

— А ја ћу јој све оне моје колаче донети, да ћу јој и малу бебу да се игра шњом, а ти ћеш ми браца другу купити.

Тако су се отимала чича Добренова деца, које ће патници малој више добра учинити, а чича Добрен кад је видио ди на кревету у несвестици лежи, одговорио је деци својој: Само да Бог да, да јој ништа небудне, веће она ићи од нас, ко једно од ови мали прими, каже Христос, мене је примио. Наместе је само добро ша нек је мати протре и донесите мало сирћета да јој главу поквасимо, па ће пре доћи себи.

Док је мати утопљеницу трела, Мирко и Драгиња нису се никуд магли. Прва Драгиња опазила је знаке живота на њој. — У, ено геди, ушласена од устрављена погледа детиња, викнула је Драгиња, и теде за матер да се сакрије. — Нека нек гледи, и треба да гледи чедо

послугу. Ја сам јој говорила: Та мани мамо, нетражим ја никакве плате, ал она је опет плакала, напоследку ће ми казати: Кад нећеш ћерко да је узмеш, а оно Бог нећ ти плати, нећ ти се и на детету твојем изаспе милост његова, а ја ћу ову артију однети у гроб само је недам Страшмиру. Ја сам је већ тела да примли, само да баба држи, да ми је ма чим наплатила; ал опет помислим, што ће ми.

— Сад би видила што ће ти, одговори нешто забринута чича Добрен. Да си ту артију узела, сад би тек срећа и моја и твоја савршена била; ал како Бог да. Нек је име Господње благословено од сада до века.

У добру се непонеси.

Од то доба протекло је већ осам година. У чича Добреновој кући ништа се особито догодило није. Мирко је сваке године у исто време одлазио од куће и у исто време долазио кући. Са сваком годином све је био ближе крају. Зрељи дани све су више озбиљности Мирку донашали. Већ више није било оног детињастог сиграња цркве и попе. — Од несташне деце мале, већ су се стидљиве девојчице извиле. — Кад је Мирко пређе кући долазио, трчала је пред њега и Драгиња и Милица, па се брату, једна с једне а друга с друге стране о врат вешале. А кад је Мирко осму школу свршио, истрчала је пред њега и Милица и Драгиња, ал му се само Драгиња о врат обесила.

Нико у кући још није Милица казо, да она није сестра Мирку, и опет јој се самој није да-ло да туђег момка грли, а опет јој је после, кад год се на тај догађај сећала, жао било, што га није загрлила: Та он није туђ, ми смо из једне куће, па какво је он мени добро учинио, да њега није било неби ни мене било, па ако он помисли да га ја неволем; волем ја њега, волем ја њега когод и Драгиња, ја њега још већма волем нег Драгиња.

То је први пут, кад је Милица говорила о Мирку, а није га брацом звала, а кад је Мирко другом приликом запито, зашто га брацом незове, сакрила је очи, па му је стидљиво одговорила: Е сад си ти већ господин, а ја сам само проста девојка. — Ал ја сам опет твој — одговори Мирко. — Ти јеси, ал ја можда нисам твоја, шта ће господину паоркиња, и два бисера скотрљаше се низ две румене руже.

— И моја је сестра проста девојка, тешијо је Мирко, па сам ја опет њен брат. Нико се нероди господином него постаје, па имал тај па-мети који се стиди, што се наг роди, тако би и ја био луд, кад би се стидио они, који су ме родили, и који су се моји назвали, ма они кому драго били. Неможе свако бити велик господин и богатлија какав би тео, ал може бити добар и поштен. Ово двоје вреди више нег сва господства и богатства. Ма у какву немилост дошо човек, нико му поштење и доброту немож одузети. Само буди навек така, кошто си досад била, па ћеш у очима честити људи вредити

више нег она, коју су у свилу повијали, па је после бисером и драгим камењем обасули а поштење јој одузели.

Поштење је драги камен, који светли једнако и у дану и у ноћи а без њега злате и све друго, само су шарене цице, у које се тек луда деца заблену. Ако баш оћеш, а и добро би било, ја ћу тебе и Драгињу научити читати и писати. Нисте теле у школу да идете, видиш сад, ко незна читати, тај је слеп код очију, а ко незна писати, тај је богаљ у руци и кад му је најздравија рука, јер за најлакши поса мора молити другог. Још није доцкан, само ћете морати мало пријонати.

Ома тог дана даду се и ђаци и учитељ за послом. — Колико је с вољом учитељ учијо, толико су већма ђаци примали. За недељу дана, већ су своја имена написати знали, и да негледе на прегледалицу. За месец дана, знали су сасвим чисто и разговетно написати, штогод је Мирко диктиро. Те радости, кад је Милица по писму разговарала се с Мирком за Драгињу, а ова незна да се о њој говори, ма да им у очи и у уста гледи. Но још каква је радост била, кад је на клупи, на дрвету, на зиду дигод се писати дало, своје име рашчитати научила. Још пре годину дана писо је то Мирко, па је Милица поред тог, ко поред ма какви други резотина пролазила. Сад опет, сад је те резотине сваки дан прочитавала, ил да незаборави читати своје име, ил што је из ти резотина друго шта ишчитавала.

Другог месеца научила су оба ђака, сасвим лепо полагаано читати.

Кад је Мирко у богословију полазијо, највише је опомињо своје ђаке да му пишу: да незабораве — да му пишу.

— Ал кад ја неznam какоћу — оћу рећи, не нам штаћу, одговорила му је Милица.

— Пиши — како незнаш какоћеш, како нећаш штаћеш, па и то ће мени мило бити.

— Нека браца, нек она незна шта ће ни какоће, ја ћу ти и за мене и за њу писати, придоа Драгиња.

* * *

Три је дана како је Мирко у богословији, а већ је дваред ишо на пошту, па пито имал на њега какво писмо.

Већ је два, три писма добио, и опет је на пошту одлазијо и пито имал на њега какво писмо. Писма што ји је добио, била су од његови пријатеља, ал он је и дотле добиво писма од њи. Друго неко писмо, што је он ко на угљевљу чекко никако недолази.

Већ се боме и срдити морао — кад му у тај пар донесе писмоноша једно писмо. На атресу стајало је: „Моме слатком браци Мирку, богословцу у К“ — А кучке мале, једва једаншут. — Писмоноша се чуди, да се може човек тако радовати писму у ком напред зна, да новаца нема, ал како му би, кад му Мирко за његову послугу три шестака даде. Чисто човек да посумња, дал је тај младић при себи, та он то-

лико недобија, ни кад ком „грађану“ писмо с и-
љаду сребра однесе.

Лагано, тако лагано, као да ће што из ње-
га излетити, отварио је Мирко сестрино писмо —
ако ту и њено није нашто онда и ово отварам
— ал Боже мој, какав сам ја брат, моја сестри-
ца морала би бризнути у плач, да види како
јој њено писмо отварам, но небој се селе моја,
браца тебе још напо исто воле, ти си навек
његова сестрица јединица, та ја њу неводем ко
тебе — ја је водем, водем је когод — ал друг-
чије нег тебе.

— „Сладки браца! Имам ти пуно писати. У
нашој кући никад боље. Овце нам се изјагњи-
ле, тако лепо, као дасмо наручили — скоро се
свака друга облизнула, кравуца моја отелила је
сасвим шарено теле. чича каже да је то швај-
царско. Крмача нам се опрасила, мачка омаци-
ла кукуруза набралисмо толико, да немамо ди
да сипамо, па још да видиш како се кокају
добро, док пође чича теби, баш ће мо ти уко-
кати једно решето. Били смо у селу у сватови.
Е ту штосмо се провели, само да си био, ал бо-
же мој, кад ће већ редаред те твоје школе
изаћи, сви се већ твоји парњаци поженаше, а
ти још ни једном ни си био у сватови. Сви
смо здрави ко јелени, само нам нешто Милица
доња, од кад си ти отишо, ваљда јој је жао,
ди се друге удају. Да јест, умал што и ми ни-
смо имали сватова. Долазио један велик газда,
па иско Милицу, а она ни да изађе, него се за-
вукла па плачи, да се и мени ражало, па сам

и ја плакала. Чича не да ни рећи да се она још сад удаје; ал она му неверује, па чуј још браца, шта ова лепа будала мени каже. Ја већу ни за ког другог — ал Мирко је господин — има он лепши и богатији Фрајли, нег што сам ја рита наорска. — Иди лудо једна, ди би још сестра за брата пошла, та ти си Мирку сестра од тетке, зар тетка Крџста није Чичина сестра, па немој браца ни слушати даље, шта та луда булазни, нисам ја, вели, ни теби ни Мирку сестра. О Боже! шта још неће бити на овом свету, а и Чича, канда се договорио шњоме, и он пре негди смејо се, па каже, јел снао моја, оћеш ми и онда ноге врати, кад попадија буднеш, још да ми попадија ноге пере — па шта, шта се ти Драгиња смејеш, биће она још боља попадија него друга, зна и она читати и писати, а шта више оне шмизле господске знаду, ха, ха, ха, жено јел ти повољи сна. Иди, немој ћаскати тако, каже му мати, зар те није срамота од дедета. Ја доса, никад нисам држала, да нам Милица није сестра, ал боме ако је тако, жури се браца с твојим школама, оћу ја да идем у сватове.

Они сватови, кад није чича дао Милицу, искали су мене, ал чича им је дао — шипак.

Буди нам здрав, сви те поздрављамо твоја сестрица

Драгиња.“

У Драгињеном писму било је друго једно писамце. Споља ништа није написано било, а унутри стајало је ово: Немој се срдити, незнам

шта ћу ти писати. Од кад си ти од куће оти-
шо, све ми је нешто празно, богами, неznam
шта да ти пишем, ал немој се молиште срдити.

Твоја

ти већ знаш, ко ти је казо, да
незна шта ће писати.

Да чудне разлике измеђ овог и оног писма, оде
нит се зна ко пише ни коме пише, и опет чуда
нечувена, опет је Мирку ово писамце много више
казало, него сво онолико сестрино преповедање,
казало му је да је истина, што му сестра нака-
зива, казала му је оно, што он најволије знати,
да га Милица воле.

Ниједно дете, кад га обуку у шарене аљи-
не, па му припашу дрвену сабљу, неби могло
охолије ићи него што је од то доба Мирко. Од
учтива разговорна момка, наједаред постаде не-
ка поношљива ћуталица — тако је бар Мирко
у очима варошки госпођица изгледо. Ал није
Мирко био такав. Није се он никад у срећи
поносио. Кад човека с добром претоваре, он се
збуни, па незна куда ће шњиме, ал кад се мало
разабере, он је опет онај исти, који је и био.

Није прошло два три дана, а већ су се са-
ме госпођице кајале, што су тако криво суди-
ле: „Та није он такав, добар је он момак, кога
је он још кадгод увредио.“ И зајиста многе
су се госпођице зарадовале промени Мирковој;
јер у читавој вароши, није било ни једни врата
девојачки, која би се пред њим затворила, ни-
једног оца није било, који се неби поно, кад би
му такав ђувегија у кућу дощо. Као што се

Ђаци обрадују свецу кад у радњи дан падне, тако се радоваше госпођице, кад им је Мирко у друштво долазио, а и како неби, кад је Мирко био леп, смеран, научен и богат.

Ал тога се сирота Милица и бојала: Камо среће, говорила је она толико пута сама себи, да је туђе овце чувао, ил да је пуки надничар, ја би шњиме сваки терет делила, ал би бар његова била. После се опет кајала, што тако што говори. О мене луде, он ме је од смрти избавио, а шта му ја желим, да се паги и звоји читава века за туђе добро. Мене је његов отац одранио ко своје рођено дете, па шта да и њему сад под старост желим, да се пребија од немила до недрага. О куд би ми се душа дела. Немој боже слушати моје лудо срце — подај боже чича Добрену свака блага изобиља, Мирку чувену и виђену госпођу, а мене, мене боже прими, да ми срце непукне, кад то доживим.

У злу се непоништи.

Друго писмо, што је Мирку Милица писала већ је невесело било. Она му је писала: како је она стара код Страшмира, што је њу навек држала и миловала, кад је она у Страшмировој кући била, умрла. У писму је и споменула, како свет говори, да је Страшмир ту ббу удавио „Од како, је, вели, Вука нестало, од то доба омразио је Страшмир и на себе, пропио се, и у пибу, каже, да је учинио то страшно дело.“

Кад је Мирко у шестој школи био, онда је дао Баћа Страшимир свога Вука у солдате. Ту се тек може до новца и славе доћи, говорио је Страшимир В. ку, зар је један, што је од плачке посто спаија, иди синко, ту је благо, које те само чека да га узмеш, а немораш га сам ковати. Вук је отишо да будне јунак, ал тешко оном сваком јунаку, који неслуша свога старпјега. Вук није научио никог слушати, а солдату свако заповеда. Није прошло ни месец дана, а већ је Вук кући добего био. Тога пута одно га је отац у компанију, ал опет нису га могле мимоићи двадесет и пет. Кад је други пут одбего, већ су га за дезертирца прогласили, и ма да се опет сам вратио, затворили су га да причека док се шибе у сирчету неодкиселе. Одатле утекне — и никад га више.

Баћа Страшимир, кад је видио, шта ће му од сина бити, пропало се, и још је гори посто нег што је био.

* * *

Месец дана после тога, пише Драгиња Мирку, да је Миличина мати од врућице умрла. Свисмо плакали за њом, ал Малица није знала шта је доста, тела је да скочи у раку за матером, да је ми нисмо придржали. Пиши јој браца што пре, да је утешиш. И чичи није нешто најбоље, ал добар је Бог.

* * *

Протекло је од то доба, доста воде Дунавом, још недељу дана па је ту и свети Илија. Ниједан се богослов није толико радово распусту, ко Мирко, ал и ни за једним нису толико у вароши жалили ко за њим. Дигод је дошо, свуда му говорише: Још мало па ће те нас оставити, и питаше га дал му је жао. Мирко већ није воло што му толико о жалости говоре. Он је знао да од смеја до плача нема само један тренут, па ако нико није кадар жалост дозвати, а она може и незвана доћи. „Далеко јој лепа кућа, свакој жалости,“ одговаро је Мирко кад га питаше дал га је жао, ал боме сутра дан види Мирко, да јој кућа није даље од чича Добренове у Добреновци. 13. Јулија донесе писмоноша Мирку једно писмо. На писму био је црн печат. Писмоноша није ни чеко да му Мирко што плати, ма да је преко читава писма црвеном оловком 10 написано било, него она оде даље.

Писмо је писала Милица.

„Љубљени Мирко!“

Мирку уједаред сину сунце, а тицо мала, тако се вара, с'поља црн печат, а унутри певаш баш нао како ја водем. Сад више нисам браца, нисам ни господин, а пређе у писму наслова није ни било, ал да видим шта је даље.

„Сам Бог мора да је на мене омрзо, кад је моју луду жељу саслушао. Ја сам се бојала да сам ја мала спрам тебе, па сам се срдила на Бога, што није дао, да си чобан ил надничар луђ, само да се могу надати да ћу бити твоја,

а нисам ни мислила, да ја с тим желим од Бога, да твој отац, који ме је одранио, осиромаши, нисам, веруј ми Мирко нисам, тако ми моји очију писам, ако ми ти нећеш веровати, да нисам крива, ја ћу скочити у воду, па кад и трећи пут горе искочим, ти ме гурни оном истом руком, којом си ме из ње извуко, ја ништа друго незаслужујем; ал опет нисам ја крива, кажи ти Мирко, само ти кажи да нисам крива.“

Ниси, да боме да ниси, одговори смејући се Мирко, а сам је знао да му неће нико одговора чути. Смејо се, а сам је знао, да од смеја до плача нема само један тренут, смејо се јер није ни слутно на зло.

„Ја нисам крива. Нисам ја то тако мислила, кошто је Бог разумо, ал све и ако оће моју луду жељу да испуни, шта сте ви ту криви!? о Боже! та читав свет виче на Страшимира, па зар ти сам који све знаш, незнаш ко је Страшимир — зар нису сузе оне добре душе, што га је под свој кров примила, а он је у дивљем беснилу удавио — зар нису те сузе испричале теби сва страшила Страшимирова, него си још пустио, да се рог нечастивог диже — ал чуј молим те Мирко: Ја нисам крива, ја сам онда само казала, да би волела, да нема ти школа на свету — ал сам се ома покајала, чим си ти мени оно писо — ја сам се молила Богу ново, да неслуша на оне моје луде речи, ја сам му говорила: Боже ја рекла, ја одрекла, било па није, ал његова је воља друкчије тела, веруј ми Мирко, само је божија воља, та ти и сам

знаш да је тако, ти си говорио, да си ти у богословије учио: да све што бива Богом бива, веруј ми Мирко тако ти богословије твоје, нисам ја крива. Кад је покојна старка сарањена, нађе онај обешешак ону артију, што је баба мојој матери давала. Тамо је стајало, како је бабином старцу, покојни грк Јову много новаца дужан, и да чича Добрен за грк Јову добар стоји. Страшимир већ одавна мрзи на нашу кућу, па сад науми да нам се освети, и да артију адвокату. Адвокат нарачуна интерес на интерес — и ти нећеш веровати, ти неможеш веровати; ал ми нисмо више у нашој кући, по твој рођеном добру, шири се наш најгрђи злотвор, онај покор Страшимир, а ми, ми се пребијамо по туђој кући у Добревоци — милостиви ли како ли ћу казати, ал јест Бог је милостив, он се смилово на добро срце нашег оца, он није дао да својим очима мора гледати, како му се злотвор смеје — он га је примио у вечно насеље, узо му је кућу, коју може и вода оборити и ватра сналити и ветар срушити, и населио га је у дом свој, ди нема ни болести ни плача, ни уздисаја, него је живот бесковачан. Чича Добрену је Бог то добро учинио, што му није дао да својим очима своје зло гледи, чича Добрен је пре умро, нег што му је Страшимир добро преото, ал да је после тога било, чича Добрен неби зацело умро, ја би га молила: немој да умреш добри оче, ја ћу другом прести и ткати, па ћу те ранити, немој да умреш, Страшимир ће мислити, да вемаш шчим живити, па си зато умро. И ти би га тако молио, и Драгиња и она

би га молила, нас троје би га молили, и он не-
 би ного умрети, кад би видио како га ми лепо
 молимо; ал ја неznam како ћу казати, он, кад
 је лежо навек је говорио: све је добро како
 Бог нареди. Он нам је преповедао, како је један
 човек итно некуд преко шуме путово, а киша
 и ветар му сметаше путу. Он се на то љутио,
 ал то је баш на његово добро било; јер див-
 љак кад је одапо стрелу на путника, ветар је
 у страну отеро. Немојте плакати, тешио нас
 је чича Добрен, можда Бог оће, да ме уклони
 са света, да ме стрела каква неудару.

Ми ти висло тели писати, да је отац умро,
 да ти што небудне од гдне жалости; ал сад
 смо морали да не одеш зверу међу нокте; ти не-
 би знао, па би отишо нашој кући, а Бог зна
 чим би те Страшимир дочеко.

Дођи у Добреновце. Ми смо у кући код јед-
 не старе удовице, ал немој се бринути, нас три
 ће мо испредати, па ће мо ти шиљати новаца
 да свршиш школе, и онда ће опет Бог дати да
 нам добро будне, покојни чича, кад је тео да
 издаде, поздраву те је да се небринеш, па је
 казо: реците му Бог ће дати па ће добро бити,
 па небој се наше сунце огрејано, Бог ће дати
 па ће добро бити.

Небо са свима анђелима божијим, земља
 са свим светом њеним, пако са свима ђаволима
 његовим, неби остали на миру, да је Вука Стра-
 шиминова тако што десило, ал Мирко никог
 кривио није. Жао му је било добра оца свога,
 сузе су му текле ко кад се извор отвори, ал

то је био излив ожалосћена а не гњевна срца. „Као што Бог оће тако бива, воља твоја Боже а не моја.“ Жалост за честитим родитељем, навукла је лако бледило на румено лице Мирково, а многи се развеселише томе. Оном, који је сваком ко брату угађо, који је најслађи залог за свој сиромаку делио, нађоше сада многа осветљива срца, толико мане. „Тако му и треба, сад ће мо га видити. Нико му пређе није раван био, дизо је главу, мислиш с' неба је сищо, а што је кад год пружио коме штогод, чинио ја само, да му се руги чуде и да га фале, видиће мо како ће му сад нос стојати.“ — Ал није се Мирко у злу поништио, за оног, који се на Бога ослања никад зла и нема; јер Бог је спасење онима, који се уздају у њега. Није Мирко жалио изгубљено благо, јер зна Бог путове добри. У време љуто неће се они постидити, а у време глади сити ће бити; они ће насљедити земљу, који га благосиљају, а они ће се са земље истребити који га грде.

Добар човек једно мисли а зли друго раде.

Мирко је, које помоћу своји, које отуд, што је учио млађе, свршио богословију.

Његови већ напред уживаше, како ће бити, кад Мирко свештеником постане. Чим се прва добра парохија упразни, мислише они, то је Миркова. Та од Мирка у његово доба, боља богословца није било. То су сви учитељи његови говорили, а свети отац Митрополит признао

је да је тако. — Сад им је само требало, да се спреме, како ће се ко родбина попина понашати.

Несташна Драгиња већ је намештала, како јој мати неће бити више „сеп Ева“ него „стара „госпоја“ а Милица „милостива госпођа“. „Ју па ко ће онда свама.“

Миркова мати као да се мало и расрдила на подсмејавиње ћерино : Да, да, брбљушо једна, и биће Милица милостива госпођа ; зар има милостивија срца од ње, зар је прошло који просјак да му није тела уделити, па колико си је пута и сама видила да плаче, кад каква патника види.

— Па немој се ни ти мати ома ердити, па и ја ћу бити фрајлица, ево гле, како ћу и ја изгледати, док успијем уста, ко капетанова фрајла Анка.

Када се једаред Миркова мати у лепој жељи сасвим заборавила, па већ као појкина мати, еомшници говорити почела, Мирко се насмејао.

— Благо теби мати, кад ти тако мало треба. Зец у пољу а ражањ се спрема. Ти још незнаш, како је тешко сирома љаку попом постати, па ако је добар још теже иде. Ја сам то све досад од тебе тајо, нисам те тео жалостити, ал сад ти морам казати : Данас ко оће попа да будне мора — ил сам имати новаца да купи парохију, ил узети ону, која има новаца каква му драго она била. — Друго. Мора бити попин син, и онда наслеђује очину па-

рохију. — Треће. Мора узети попиву ћер и онда добија парохију у мираз. У оба два случаја владика недобија новаца, него се задовољава са клечањем и сузама оца ил таста. — Четврто. Мора бити рођак владикин ил ког дворјана и онда добија парохијуgratis — забадава. Ја новаца немам, а ако би узео ону, која има, шта ће рећи Милица.

— Не синко, ма никад аванције невидио на себи, ти нећеш Милицу оставити, покојни би отац у гробу се заплакао, кад би отишла Милица, да му се на тебе потужи, а она брајко небитај удар преживила.

— Дакле и сама видиш, како је незгодно са мојом поповином.

— А да што ти је покојни отац толике новце у ти пусти школа потрошио. Да је био приметан, па да је само то остављо на страну, сад се веби морали од немила до недрга пребијати, па и ти си још био луд, па се отимо толико за књигом, само си своје очи и здравље губио. Ја сам мислила још онда, кад си ти пошо у ту богословију, ватра је спалила, да ти већеш ништа из ње бити. Ти си простог пао-ра син, па зато за тебе нигде места нема, право имаду оцеви што недају своју децу у школу, боље да и они коју недељу под криштем одседе, него да им се деца толико година забадава по школа деру. Заклећу синко, на самрти и твог увучета увуче, да му да Бог, да обе ноге до колева му одпадне, ако крочи на праг те проклете богословије, која само здравље и

новце ждере. — Ако така богословља мати остане, онда ћу и ја благословити ту твоју клетву, ал што се тиче мали школа ту немаш право. Треба да се иде у школу. Ко би радио, кад би и из мале школе сви постајали господа, јер сви иду у мале школе. Нетреба да се иде у школу само да се господин постане, него да се паметнији будне, зар онај, који постаје господин, не би волео бити тај господин, него имати толико асне од свога имања колко има као господин од своје плате. Има и над попом попа, ако сам ја господин има и старији надамном па ако је тај старији добар онда фала Богу, ал ако је рђав, онда тешко си мени. Ово му није по вољи, оно му није по ољи. И господин мора радити, и кад би се на меру метло, тешко да би рад једног земљеделца, рад, толико њи који се зову господа, својом тешкоћом претего, и господин мора радити и непрестано зепсти, дал ће старијем по вољи бити. Роб је роб ма носије златне ланце, а слуга је слуга звао се како му драго. Земљеделац има само два господара над собом, Бога и цара, а сваки господин има три, Бога, цара и старијег. Паор нек да Богу божје а цару царево, па мир до Бога, ал господин мара и већем од себе господину подложан бити. Има толико госпode, који мање плате имају него паор асне са свога имања, па опет тај господин мора више трошити него тај паор. Много што шта паору доликује, што на господину гадно стоји. Ди има мало новаца а много потребе, ту има највише бриге. Брига, велика

брига то иде уз господство, као сен уз тело, а начаст је сваком које желијо. Није у господству срећа него у задовољном стању. Ко није задовољан тај није ни срећан. Ако је ко господин опет он недобија никакве власти над оним, који то није, само ако је тај у реду. А што дикоји силан господин и оне који су у реду, својим страом заплашује, то је с тога, што ови незнају да су у своме реду, зато се и каже, боље умети него имати. Каква права прости људи имају! ал шта им асне, кад неумеду ни да ји бране, ни да ји траже, зато и јест школа да из ње научи човек, шта је његово, да га ником не да, а шта није, да у њега не дира. Да општине сесоске знаду, да неморају примати оне за свештенике, који по миту ил пријатељству чијем, то постају, онда нит би било мита, нит пријатељства, већ би се по заслуги бирало. Да нема јатака неби било ни лопова. Владике су умеле присвојити себи општинско право, зато га они и шмаду, а кад га општине узуму натраг искати, онда ће га оне и имати, а дотле ће навек бити, бољи онај који уме.

Нетерају се деца ничије асне ради у школу нег њине. Да су сва господа себична, кошто ји има, зацело да се неби деца у школу терала, него би се из школе терала. Ди нема таки школа у коју проста деца неби смела ићи, ту нема ни себичности господске. Има таке земље ал тамо се и нетерају деца у школу. Тамо ратар, кад остави плуг, а он узима књигу ил новине у руке, ал зато се тамо и пита њега, ко-

лика ће бити порција, и оћел се ратовати ил не. Тамо толико пута ти ратари покваре, што би највећа господа тела, само ако им се свиди да није добро што ови оћеду.

А шта код нас?

Код нас се каже, како ће мо ми питати колики ће мо порцију искати и оћемол ил нећемол војевати, кад они незнаду ни одкуд су шуцљи. Докле се год то може говорити за наш прост свет, дотле ће се шњиме паметнији као с лутком играти, а он ако волије бити човек нег лутка, он нек се потруди да и он што уме па нек држи оног за најпоштенијег човека, који му дете у школу тера, а не за злотвора.

— Па кад неможеш бити попа, а ти си ваљда учио толико да можеш нотарош бити?

— И то неможе бити. Кад се богослов иште за бележника, онда му кажу, ти си учио да друго шта будеш — ти можеш и на другом месту леба себи добити, ал кад оном, који се за бележника спремо, заузмеш место, куд ће он онда?

— Па кад није друкчије, идем и ја па ћу пузити као утвора и разбијаћу ко покајник чело о патос пред ногама Владикиним, пролићу сву моју жалост на срце његово, па ваљда неће бити од камена, да се несмилује на моје тешке јаде.

— Не, то ти ја недам. Ја нећу ни из чије милости леба да добијем, то само просјаци раде — ја ћу и копати ал просити никад. Бог да је тео да просим, он ми неби поред поштена срца

добре очи и јаке руке дао, док је Бога, ниодког другог осим њега милости просити нећу. Ја сам свршио што треба за попу ја ништа друго неносим пред конзисторију, осим мојих сведочанства и смерна говора, ал ропска никад, ко се сам за роба намеће, и још држи да је милост неку добије, кад је то постао, тај не треба да буде слободан, и поштен свет треба да га презире. Ал немој очајавати мати, покојни отац реко је на самрти, Бог ће дати па ће добро бити. Бог ће дати, чуј мати, Бог ће дати па ћу и ја попа бити. Неће још дуго бити и на земљи неће робова бити. Кад ни сами царези неће, да над робови господаре, неће ни народ мањем од себе робовати.

Још мало па ће народ узети своје право из туђи руку. Ти можда нећеш све разумети, ал опет ћу да ти кажем. Кад се девојка удаје ил момак жени имал право родитељ ил тотор, да натера момка да узме ону девојку коју он неће ил да пође девојка за оног кога он неволе. Сам господ спаситељ каже, да је црква невеста, а црква је, свака општина христијанска, ма не било ни једне куће с' торољом у њој; црква је божија скуп свију правоверујући христијана.

Црква нису они високи дебели зидови, она кубета и звона то је храм божији, а црква је и мушко и женско и обучено и необучено и господар и слуга, солдат и ратар, трговац и занација, званичник и свештеник, а не свештеник сам. Црква је Добриначка, сви људи, жене и деца, што у Добринци живе. Црква је то исто,

што и општина црквена, она је невеста, која пушта младожењу себи у кућу, па зар она да небира себи свештеника, него да јој тудор владика ил конзисторија, намеће кога оће, и то неће још дуго трајати, Бог који правду дели, узеће је из руку јачег и даће је оном чија је. Ја ћу то доживити, а ако недоживим, ја с неправде нећу да скидам руно ја се нећу ником намећати, а коме изbere видиће да није рђаво изабро.

* * *

Први поса Мирку, кад је из школе изашо, био је да тражи себи учитељску штацију. Са својим сведочанством и својом ваљаношћу мислио је Мирко, да дигод куцне, да ће дуга једва дочекати, ал има очију, које ва сунце мрзе. — Он још ни заким зле реко није, он још ни о ким рђаво мислио није, саме непријатеље своје, извињавао је да нису сами они криви, што му школе, и то су сви волели и признавали, ал он је навек истину говорио, а истина никад се радо неслуша. То му је била једна мана, коју кад злобно срце и лажљива уста говоре, изгледа као зло велико. То злобно срце, ако је испод дугачка црна покривала, тек је оно право зло од кога се нико готово сачувати неможе; јер на виделу је голуб, а унутри отров змијин, невеште очи и поштено срце, најлакше се овим заварати даје, такав измет кад се у најчистијем друштву залеже, он све оку-

жи. Главе, мрзише на Миркове отворене речи, они тајом радише, и Мирко неіспаде ни у једној општини за учитеља.

Из многи општина су му писма натраг враћали, што ји није у молећем тону написао. На једном стајао је изриком овај одговор: Није доста само препоручивати се и позивати се на своју ваљаност, него и молити треба, кога ваља молити неваља га срдити. Овде је запремијо Мирку место звонар, тамо чизмар, овде поцино девете пећке жарило, тамо опет покојног нотариша трчилажа.

Еј Боже мој, уздано је Мирко, докле ће се народ дати тако вући за нос, јадан народ кад ће прогледати!

* * *

Мирко се мора сада наново са својима опраштати. Његови о том још ни снивали нису, јер им Мирко ништа о својим писмама казиво није. Они су држали ко у воску, да им бар учитељска штација негине, па им Мирко неказује куда ће ду, он бира најбољу па ће кад избере казати им.

Тако се вараше Миркови.

Весела Драгиња прежалела је оца, па је већ од по године овамо певала Мирка и Милку. жалосна удовица скинула је црно, да неквари весеља јединчетова, а Милаца она је већ готова са златном кошуљом. И баш је највеселије Драгиња извијати почела, како су сви часи до-

бри, а ови најбољи, кад Мирко невесела лица у собу уђе; Ево и последња одговора на моје тражење. За мене нема у читавој околини места, ал шта ћемо ниједан се пророк у својој домовини није прославио. То је воља божија, он који је допустио да се на свет јавим, он ће ме на њему и држати, док му је воља. Ја сам сад наумио да идем у варош, да видим, дал толико вредим колко знам, тамо ћу тражити да учим чију децу стране језике ил што устеду.

О жалости тој при растанку Мирковом немогу ни писати, и мене још и сад кад су сви покојни, боле срце, кад се сетим на несрећу те бедне породице, само ћу то казати, даје Мирко сутра дан и отишо.

Скоро сваке недеље слао је својима писмо, и у њему по коју крајцару и писо им је да му је добро. Ал жгљосно му добро његово. Мало по мало писма све ређа новаца све мање. Из писма, што је свом другу у богословији писо, може се видети, како му је добро било. То је писмо писано трећег месеца по одласку његовом. Ево тог писма:

„Драги брате!

Био сам се с једним Кир Јањом погодио, да му двоје деце учим. Плаћо ми је 10 фор. на месец. За ти десет форинти, морам седити с балавом дечурлијом по осам сати на дан, а ако се закасим у минут два, Кир Јања то записује, и на крају месеца слаже минуте у сате и то ми одбија од плате. Баш ми нетреба сре-

ћи завидити. Од јутра до вечера разлагати лу-
дој дечурлији, то те то, а они ил спавају ил се
на тебе плазе, ил напослетку скидају с' тебе
накараде, а ти им још мораш тепати.: паз'те
молим вас, изволте узети вѣнгу у руке, тако је
кошто ви кажете, ал ако би смео напоменути ја
овако мислим. Нуз то сваки дан чути једну те
једну реч: ви се слабо трудите, кад се новци
примају, треба се и трудити. Био сам послед-
њи дана болестан. Кир Јања каже ми, да он
нежали учитеља плаћати, ал болесници нек тро-
ше забадава шпиталске новце, а његове неће.
Ја му говора да је то прелазна боља, и да ћу
ја од сад здрав бити, а он се обрецну на мене,
а од куд ви то знате, јестел ви направили с'
Богом кнтракт, да небудвете болесни; ал нисам
ви да буднем, реко му опоро, и одем у стан
свој. Ту нађем писмо из К. Господин К. сажал-
јева ме, и пита ме шта мислим о његовој Кати-
ци, што је оде у вароши у гостима. Није вред-
но вели, да своје знање које ди просицам, ако
имам вољу — биће вели, масна парохија.

Нема ништа од пазара, ди неће Милица би-
ти попадија, написа сам му у одговор, ал га
нећу ни послати.

Још ћу данас тражити друге ђаке, па ако
ненађем, ја идем да копам, тамо имам једну
форинту на дан. Кад се у том извештим ја ћу
бити баштован, а дал треба да погађам коће
бити баштованка.

Збогом брате, срећан буди.

Има и добри људи на овом рђавом свету.

Два месеца после овог, добије Миркова мати 20 форинти на пошти. Колко је суза Мирково друштво пролило, да се измери, претекле би новце што им је Мирко посла, ал сад су на све заборавили.

Мирко није два месеца својима писо, па су здраво се за њега забринули били, а сад им је посла толико новаца уједаред, колко они од смрти чича Добренове свега преко руку преметли нису, а што им је најмилије било, писо им је да му све на боље иде и да ће скоро дати Бог, да једну своју давнашњу жељу испуњену види. Мирково друштво свеје од то доба веселије гледало, а понајвише Милица. Она је држала да се ње она Миркова жеља тиче и то ју је највећма веселило, шта ко воле, оно и држи. Како би га радо већ једаред видила. Та дуго је то за оне, који су своји, пет месеци растајка. Ту се дани отежу ко месеци а месеци ко године. Како би га радо видила, ал стид девојачки недопушта јој ни да спомене коме о том.

И сестра се већем брата зажелела.

Идем ја у варош, реће једног јутра Миркова сестра матери, да видим, шта браца ради, ето сад је зима прошла. И тога јутра оде Драгиња с' благословом материним и поздравом Миличиним брату у госте.

Кад је већ била близу вароши, чисто се почела стидити свога простог одеда, како ће смети казати, да је једног господина сестра.

Она је мислила, браца је већ велик господин посто, па само није тео да им пише, него ће доћи једаред у интови по њи, да виде Добриновчани које чича Добренов сив. Прошла је већ читав сокак један, а никог још није запитала ди седи Мирко Добренов, бојала се да неће ома питати, које она њему, кад пита за њега. Можда ћу га ја дигод наћи на сокаку. Ишла је и горе и доле, десно и лево, ал нигди да га сретне. Кад је већ питати морала, зауставила је оног које најближи био њој, кад јој је пало на ум да пита.

— Ди седи богавам Мирко Добреноваца?

— Какав Мирко, испречи се на њу нека висока дебела људа у златној огрлици.

Драгиња брже да се поправи, што није рекла господин, јер овом можда није право, што га је тако запитала, продужи: знате, ја нисам научила, да му кажем господин, он је мој брат.

— Па какав је он господин?

— Ја неznam, он је из Добринаца.

Хајд вуци се, битанго једна, ваљда су оде мајори пандури, да знаду, ди седи ма каква вуцибатина, ни сама незнаш кога тражиш па да ти други каже ди седи, види се да си права ћурва сеоска, и да некажеш одкуда си.

Дуго је ишла Драгиња после тог по сокаци, а није смела никог запитати ди седи Мирко.

Нико ни њу није пито, што тумара по сохаџи, ма да је свако, које год срео видио по њој да неког тражи. Боже мој у Добреновци да запиташ најмање детенце, ди седи Миркова мати

и сестра, оно би те управо њима одвела, ил да ма ди на сокаку станеш, па да се мало окренеш свако би те запито, шта тражиш, па би ти помого наћи, ал оде као и да нејдеш по вароши, тако те нико ни зашто непита.

Драгиња мора да још није поред болти трговачки пролазила, кад је мислила, да нико у варошу непита те шта тражиш. И зајиста минут два после тог, уверила се да нема право, и да се у вароши на више места, још већма разбира, шта тражите, него ма на каквом раскршћу сеоском.

Дошла је код болти, са троји врата вичу уједаред по дватри шаљива господичића, лепа ко да си ји сад баш из кутије извадио.

— Шта заповедате слатка, медена, шећерна секо, изволте код нас, лепа пурделина, шалај лале, чикина носа, дикина брка, изволте код нас, изволте код нас.

Ал још није ни на самим „изволте“ прошло, њи двојица изашли су па су је један с једне друге с друге стране, као какви даму на променаци испод руке уватили, па силом да јој покажу свој еспап.

Драгиња се отима, изговарајући се да нема она ништа пазарити, ал ови је непуштају: немате да, оће те само нас да обиђете, у чему смо вас ми увредили, кад сте досад навећ код нас пазарили.

— Та манте се ви мене, нисам ја никад досад у вароши ни била.

— Манте се те девојке, напали сте на њу ко на белу врану, рече један пристојно обучен

млад господин, да девојка оће што да купи, види она и сама ди су врата.

Ти ваљда кога тражиш девојко ?

— Тражим.

— Кога ?

— Како ћу вам казати милостиви господине, кад ви њега непознајете.

— Шта је тај што га ти тражиш ?

— Сви ме тако питају, па кад јим кажем, да ја неznam штаје, а они ми кажу, да ја неznam ни кога тражим, а ја тражим мога брата.

— Како се зове твој брат ?

— Јестел ви господине пандур ?

— Нисам.

— Па како ћу вам казати, како се он зове, кад ви немоште њега знати.

— Но можда знам, само ти кажи како се зове.

— Мој се брат зове, Мирко Добренов.

— А, Мирка ти тражиш, тог сиротана, не-ма више оде у варош, тражио је службу, па кад је није нашо он је отишо некуд, него ако ти оћеш у службу да станеш, за тебе ће се свуда наћи.

Драгиња, које што неможе да нађе брата, које што се преварила у нади, које због понижења почасна писара варошка, бризне плакати.

Писара ражале сузе девојачке. — Немој плакати лепа девојко, небој се ти мене. Ја сам Србин, мени је образ девојачки, светиња народна, за коју ћу главу своју заложити. Кажи ми бао брату своме, шта те тишти и штогод се да,

ја ћу за тебе учинити. Мени је сваки честит Србин брат, и свака ваљана српкиња сестра, по твом стидљивом оку, видим да си ваљана, опрости сестро ако сам те увредио, ја сам на добро мислио. Ајде самном, ја ћу те одвести, ди ти је брат станово, и тамо ћемо зацело дознати, куд се је твој брат до. Мирко је врстан друг младог српства, које у слави народној своју срећу тражи. Он сирома тешко живи, ал сви ми живимо само о нади, а народ за кога се патимо, теши нас са својим светим писмом, са својом пословицом: благо оном, ко се чему нада.

Мирко је зајиста отишо био.

Доброј домаћици његовој, сиротој удовици некој, удариле су сузе, кад је писар за Мирка запито.

Така добра душа, рече кроз плач добра домаћица, па како се патити мора. Он је већ пре два месеца, отишо одавде у виноград господар Паје па тамо мора сирома по читав дан да копа, да неумре од глади, и да што заслужи старој мајки и сестрама својима. Колко сам пута плакала, кад ми је своје житије преповедао, а он сирома још ме теши „немој каже, плакати, добар је Бог, погледај на птице небесне, оне несеју и не жању и отац небесни ранији, а зар ми нисмо бољи од њи, остаће и нама кора леба.“ Ја све знам да је Бог добар, ал тешко је то патити се, ко се није научио.

Писар кад је видио на какву се добру душу намерио замоли удовицу да Драгињу до Мирка одведе, и каже јој да је то Миркова сестра.

О! рано моја слатка, да те тетка пољуби, чедо моје Мирко, он је мене навек тетком звао, а ја сам га волела као своје рођено дете, оћу рано моја, оћу како те неби одвела, та да је два сата ода до њега, а камоли нема ни три дужи.

Писар при растанку свом, скине с прста свога бурму, и да је Мирковој сестри: ево ти сестро ова бурма, да ме кадгод по њој поменеш.

Драгина прими дар, и зафали се лепо поштеном младом господину.

Удовица нуди сада Драгињу, да мало ужи-наду, па онда да иду, ал Драгиња је сита свега, само је свога брата жељна.

За по сата била је Драгиња с удовицом у винограду господар Паје. Господар Паја био је добра срца човек. Он је више из милости примио Мирка за винцилира, него да му овај што заради. Био је Мирко и код други господара, и нудио им се да им копа виноград, ал ови га с посмејом одбише: танке су то руке за мотику, ми, кад конач скр'а мотику, одбијемо му од плате, ал нашто ће мо одбити, кад ти покидаш ту господску кожу твоју. Мирко је оно дана кад је болестан био, тако ослабио, да су му руке биле сама кост и кожа. Господар Паја тео је да му леп поклон учини, па да га отпусти од себе, гријота је вели, да богослов копа, ал кад му Мирко рече, да је још већа гријота узимати милост кад се може заслуга добијати. он га прими.

Драгиња и удовица затекну Мирка, баш

како с' други радни копа. Он сироман и непонишља, да ће му оде кадгод гости доћи, па се придо и копа као прв по земљи.

— Добри брате шта си дочекао, ал нећете сестра оставити сама, и ја ћу и Милица ће, свићемо узети мотику, само да ти маће копати мораш.

Сирота сестра, она се боји, да јој је братац несрећан, она се боји а непознаје брата свога. Мирко, ако и није мого да будне богат и велик, он је поштен — он је задовољан био. Поштен може само онај бити, који туђе неће а који туђе неће, тај је задовољан, са оним шта има. Мирко је живио с муком, ал је његова мука, права мука била, и небеше му тешка. Он свога терета није осећо, само га је срце заболело онда, кад је други због њега патити моро. То је навек онда било, кад је на своје помишљо; да су се и његови умели у злу непоништити, за њега никад терета неби ни било, ал кад му је сада сестра, јаде и патње његови најмилији испричала, сињи му се камен на срце навалио. Никад дотле није Мирко душом клоно, ал сад би зацело да је у соби био, а овако кад је у очајању диго очи небу, видио је да још тврдо стои престо, оног кои правдом суди, видио је да је још жив Бог.

Сестра од радости ди је брата нашла, брзо заборави на сав терет свој, ал сирота удовица једнако је плакала.

— Тешко је то, мој Мирко, тако живити. Док си млад и здрав, ти ћеш копати, а шта ћеш

кад се разболеш и остариш — ? — „Небрини се тетка одговори јој богом утешен Мирко, небрини се шта ћемо јести, ни шта ћемо пити, ни јели тело више од одела? па кад нам Бог даје оно што је више, како да нам неда оно што је мање. А шта нам вреди преко мере бринути се? или можел ко, ма се како упињо, једну длаку на глави својој црном ил белом створити. Кад дакле ни најмање што, сами учинити нисмо кадри, зашто да се за веће што тако страшно бринемо. Старајмо се пре свега за царство божије и за правду, а друго ће нам Бог и сам дати. Још има добри људи на свету.

Већ је доцкан било, кад се Миркова газда-рица дома вратила, а Драгиња је остала код брата на конаку. Са зором отишла је Драгиња по матер и Милицу.

Сирота мати кад је чула шта је с Мирком, мислила је у својој простоти: ваљда је Бог тако наредио, да он радин будне, и отац му је био добар човек, и он је учио неке школе, ал је опет моро виле и плуг држати, ваљда је тако божија воља и са Мирком.

Милици је свеједно било, ма Мирко шта био, само кад њу незаборавља.

Кола су за сеобу већ дошла. У соби је већ све повезано, само да се потрпа на кола и да седну, па збогом Добринци, а на прозору лупну неко: Које, ко лупа? — Ја мамо, одговори четник општински. — Које добро? — Добро је фала Богу, ди је богати ваш Мирко? — У вароши, сад баш оћемо да идемо њему. — Па

што товарите ствари на кола — ? Оћемо да се селимо њему. — Е манте се тог посла, сад ћемо и њега овамо доселити. Општина је избрала Мирка за учитеља. Овај се наш већ отселио, него нек иде Драгиња по њега, нека га ома зове, ил ако никако идем ја, само ми каж'те ди седи.

— Дакле има још добри људи на свету, рекла је на ово весела Миркова мати.

Учитељ Мирко.

Мирко Добренов у Добреновци је учитељ. Тек неколко месеци од како је примио школу, а Добреновчани немогу да се нафаленова учитеља. Пре тога времена терали су децу с пушком у школу, ал сад, сад су одбегавала сама деца од куће, кад ји родитељи сћеду што код куће да задрже. Срдиле се, вели, господин што сам остао.

Мирко је дочекиво децу милостиво, држао благо и отпуштао љубавно, па су с' њега деца заволела и школу и науку. У школи све му је било чисто и опремљено. Сваког јутра, стајао је Мирко на врати и сваког који је био чист и очешљан, пољубио би га у чело : у голубијем гњезду, само за голубове има места, и пустио би га унутра — а друге је прљаве, благим речма одбио. Иди те и опет доћ'те. Ко оће у цркву мора крштен, ко оће у школу мора крштени умивен бити. Умивена лица и чиста срца долас'те децо у школу — јер страу господњем учићу

вас. И они одлазише и опет долазише, и он ји љубљаше у чисто, ведро чело: тако нека је светло лице ваше пред људма, да се виде добра дела ваша.

У Добреновци је дотле, пушта дечурлија, ко за курјаци викала, за оно неколико добре деце, што у школу одлазише, а сад уједаред у школско доба нигди детета на сокаку. Презрено име ђака постаде уједаред дично и поносно, кога није смео носити, тај је био мањи од макова зрна.

Најстрашнија претња била је у Мирковој школи, кад је учитељ реко коме да ће га истерати на сокак. Кошто се шугава овца од добри одлучује, и непушта се у гомилу док се неизлечи, тако је моро, какав несташко ил љенштина, дотле изван школе остати, док се сам непоправи и неповрати.

А и зајиста је то велика казањ била, кад учитељ забрани коме да у школу недолази. — Јестели видели кадгод, како је гуски, која са пуге воље своје заука се, па одлети у туђ сокак, јестел видели како је онај чопор одуд онај одунд прочерупа, па кад је добро кроз кљунове тврде пропусти, онда је опет даље другом одбије, тако је било и оном, који није био вредан да седи међу добром децом. Ко цсето, које изгуби госу, па онај газда с' десна, па онај с лева дочека, па одалами: твој отац мисли, да ти идеш у школу, а ти продајеш зјале по сокаку. Отац му се несрди кад чује, шта му је син на сокаку добио, него му још и он дода

коју приде. То тако, дотле траје, док сам не увиди да је опак пут, којим је ударио, па не оде у школу и обећа учитељу да ће бољи бити. Учитељ се обрадује доласку његовом, као што се отац обрадује покајању блуднога сина. И у школи, и на сокаку весеље је тога дана велико и покајник сад тек увиди, како је то добро добар бити.

У школи Мирковој није прута било, ал је опет у школско доба, више реда било него код солдати кад праве параду. Мирко је умео вешто децу науком занимати, он је навек срцу и уму дечијем заједно говорио, и свако је радо слушало, шта је учитељ говорио, и није ни помишљало на друго што.

Никад га деца разљућена видила нису. Навек је једнаком озбиљношћу судио, и с тога су му деца суд за праведан држала. Ал колко је Мирко озбиљан, толико је и човечан био. Он је био дечијим непристојностима добар вртар, који изданке т мани а ве воћке. Гадне речи ни у школи ни изван школе, ниједно дете није од њега чуло, детиња је душа невина и он је чува ко светињу сваку. Навек је напред измерио шта ће рећи, и с тога су му деца држала за свето, што каже, и ниједном није на ум падало, да и то може бити да га непослуша.

Послове своје навек је Мирко с Богом почињо и с Богом свршао. Пре свега учио је децу богоугодном животу: кад су божија деца, нек им и наука о Богу прва у души буде.

Ако мати љубав мужевљеву утврђује, тим

што дете научи да најпре име очино изговори, учитељ ће зацело највећма Богу омити, кад створове божије, име створитељево пре свега научи славити.

Ако и који, учитељ Мирко је зацело могао рећи, кад би га ко запито, ко је он — да је он он властник Добреновачки јер, јел он ма шта зактео што је могуће учинити, није било Добреновачанина, који би му то одреко.

За учитеља никад не треба питати јел добар ако је рад ко знати јелил добар учитељ, него волул га паметни људи, и чинил' му свет поклоне, ке из мита нега из зафалности.

Никад није доста да учитељ гледи само да се допадне старијима, а с децом рђаво да поступа; како дете за учитеља говори како и старији код куће о њему мисле, а и никад није доста да учитељ децу себи, мажењем гледи да приволе и тим љубав родитељску да задобије. Паметан га отац никад зато волети неће. Мислим дакле, даћу доста казати за Мирка какав је био учитељ, кад кажем да су га паметни родитељи дечији, ко рођеног брата волели.

Свадба Миркова.

За три месеца свога учтељевања заштедијо је Мирко толико, да је мого своје сватове пристојно издржати, а добри Добреновачани, кад су чули за весеље, што се у учитељевој кући спрема, толико су ђаконије учитељу напоклањали, да је мого стотину свата прочастити.

Паметни Добреновчани знали су — да кад један свима чини, неостаје му ништа, а сви једном ето му доста. Шака се с'рпе непознаје, ал кад се читава рпа ма у шака разнесе, види се добро, оно чисто место. Паметним Добреновчанима навек је било милије помагати него убијати, подизати него строваљивати.

Добреновчани нису имали обичај, давати и натраг узимати. И опет ни у једној газдачкој кући није после подне ширила ни веселија кола било.

Краваљ је одма с' вечера приказан. Свата о приказивању једва да је десет било, ал опет је на краваљу приказана невести музара крава, сво посуђе кућанско и сав намештај за једну собу. Добри Добреновчани спремили су тајом све ове дарове, нико нетеде да му се име изриком спомене, и да је свирац тео пропустити да нестане на столицу па из свег грла да неговикне: Дигод је невеста Милица ево за њом од Добреновчана леп дар, свој браћи на глас и њојзи на част, неби се ви знало ко поклања.

Веселе у Миркови сватови било је велико, ал не у барлијању и расинању по чигаву недељу дана. Веселе је било велико у задовољном срцу Мирковом и свију Добреновчана, и трајало је дуже од недељу дана, трајало је дотле, док се год Миркова кућа, докле су се год добри Добреновчани на тај лепи данак сећати могли.

А како жалостан има српски свадби, које проклињу толики парови, као дане њиве најцрње несреће.

А зашто ?

Зато што весеље у тим српским сватовима ништа друго није, него весело опело над имањем домаћиновим — даћа мртвацу који ће тек умрети.

Многи сватови српски — пустије су безобразне, који у по дана домаћину срце из прсију ваде, и нуз то уз тај зверски посао ликују као да га на престо дижу: ал опет колко су они дивље звери толико је за њи све домаћин магарац, што и је звао себи на пропаст, па се и он луда смеје, као да Мајор мишино благо за добија.

Још и данданас има толико домаћина, који по двадесет кола, и толико коњаника у сватове скупе, као да ће булу каквог бесног аге отимати, а не ићи по девојку, коју њени благословом дају. Кадгод је било у Срба свеједно: ићи у тватове ил ићи на војску, зато се први сват и звао војсковођа ил скраћено војвода као да војску води, као што се и први војник у рату звао и зове војвода.

Кад су кадгод Срби морали се бојати, да им турци невесту непреотму, онда је била домаћинова дика, кад се њи што више нађе, који су тели за љубав младожењину и своју главу изгубити, ал сад је бومه његова срамота, кад њи толико има, који су само на његово зло дошли. Данас дакле, што више свата има толико више домаћину има који добра немисле.

Колко кућа, кад с' најлепшом намером, да се корен кућни неутре, спарују подмладак свој.

баш онда тај корен, из темеља чунају. Кад се жени, ту су лепа коњи, ту су гвоздена кола, ту је мало друштва у кући. Једном речи свако добро што данашње девојке траже.

Ко данас, неће да лаже, тај се немож ожени. Данас неполази девојка за момка него за имање његово. Колко би њи данас, нежењено остало, да оду па да кажу: ја имам само то што видиш на мени, ал сам кошто видиш, здрав и врепак, ја ћу радити, а ти ћеш ми помагати, па ће нам Бог дати — у Бога је богатство. Јо, ал ко би још данас радио, кад оће газдом да се зове, а ниједна девојка немисли, да неће у газдалук поћи, и која би била луда, да се учи муки и раду, кад може и без тога улати се. Ако дакле, ниси рад, да ти онда међу венац на главу, кад те у гробље понесу, а ти, удри лажи. Да ти се још боље верује, нађи још једног, ил, без провођације и немичи се никуд.

Од кад се при женидби, лагати почело, од то доба почеле су провођације свој посао.

Но и да се ништа не дометне, да се све онако каже, кошто јесте опет се пред девојком слагало. Кад се проси девојка, онда је заиста пуна кућа, ал кад се доведе, а она се нађе у празној. Сватови су као олуј гувно, све по кући очистили. Млада сада држи, да је преварена. Она се свезала жмурехки, ма с' каквом лудом, па сад, да нема ни оног, чека ради је прегорела девојачки живот. Сад јој тек постану сви у кући, несноси, из дан у дан бивају јој све црњи, па кад јој сви позелене, а она ил ји

остави, ил се проневаљали. — Свадбе српске узрок су, што је дружевно живљење, које као чедо слоге, највише благослова сваком народу донаша, у давашње доба код србаља готово престало.

О свадби тек онај немора главницу своје течевине окрњити, који иљадама готовине, поред свака друга кућна мала има. Такови у нашем народу врло је мало. Сваки други, ил је продоволове из плуга, ил ланац два земље на навек, ил један десетак под аренду. Девојка кад се доведе у кућу, ништа зато непита, како би се то штедњом нахрмало, него вели, да сам тела, да се патим, јаби се код мог оца патила.

Да се ома прва дана, зло неизлеже, усиљава се домаћин и на пређашњи трошак на-каламљује дуг. Ал дуг није поклон, мало раније ил доцније, тек једанпут дође човек по своје. Шта ћемо сад, млади треба купити ново одело, а треба вратити дуг. Позајмитељ неће да чека — а млада мора. Домаћин нема сада куда, него вели да мора одпустити слугу ил слушкињу, па нек младенци приме на се њиов поса, па ће бити нова рува. Млада опет неће, да буде ничија слушкиња, и већ кад мора радити, неће другом.

Данас читај мужу, сутра читај — и ево деобе. При деоби, добије се навек мање, него што се дотле уживало. Привредити неможе се готово ништа. Ако ће обоје на њиву, пропада кућа, ако ће једно тамо а једно овамо, неће бити ништа ни тамо ни овамо. Мало по мало ево

праве сиротиње, за њом ево свађе, после боја, и напослетку разлаз. Кућа се прода, деца се одбију у битанге. Ту постану лопови, одатле дођу на вешала — и ето како се корен, толиким кућама српским утамзнију.

То нек је на утеху онима, који веле, да девојке не треба ништа да уче.

Боље добар глас, него свиден пас.

Ваљаност учитеља Мирка прочула се за годину дана у свима крајевима српским. Општина Добреновачка поносила се двојако шњиме, једно што има боља учитеља, нег све друге општине, а друго што је Мирко тић из Ђена гњезда.

Кад се Добреновчанин ди у гостима, са знаменитошћу свога села пофалити тео, на прво је место мећо свога ваљаног учитеља.

Матере Добреновачке желећи себи, така сина, надевале су на крштењу деци својој учитељево име Мирко.

Добри Добреновчани и колико су волели свога ваљаног учитеља, толико су и стрепила, помишљајућ, да ће ји једанпут оставити морати.

Он је свршио богословију, говора'у они, он је уложио толике новце и толико време, да попа будне, није ни право да небудне, нама би било без њега тешко, ал ми би били грешни, кад му неби боље што желили — нек му је срећно.

После би се тели с' надом варалицом да потеше.

— И нама треба попа, па нек он остане код нас, а овај наш, нек иде на оно место које би он добио — ал то неможе бити, ми несмемо узети кога оћемо, нег кога нам даду.

Свештеник што је у Добреновци пароховао добије бољу парохију, и оде из Добреноваца.

Добреновчани помисле, да је сад zgodна прилика, да им се жеља у дело створи и читава општина оде владики.

Било је осам сати, кад су се у двору за аудијенцију пријавали.

— Још нису преосвештени господин устали, одговори ливрејисан послужитељ, нека уштапљена наказа.

Дођу у девет.

— Још се нису обукли —

У десет сати.

— Сад пију њиова милост каву. Него баш ако је тако итан посо, дај да видим, сучим сте ради ући унутра, па ћу гледати, да приступа добијете.

Невини Добреновчани нису разумели, шта „тај господин“ кошто они мислише, од њи иште него му одговорише, да они немају никаква писмена са собом, они су ради насамо с' владиком говорити.

— Е онда причекајте, док владика неизађе, одговори преварен локај.

Кад су се Добреновчани, по мраморним басамацима силазили, да доле владика дочекају, сусретнеји један ђакон у црвеном појасу.

Шта ће овај логор оде, продера се црвено-

постављени господин, шибалући из несарамерне главурде, преким погледом општину Добренувачку.

— Олростите господине милостиви, ми нисмо дошли — да што у преко. Ми смо дошли само молбено милостиви господине, ако може бити, а ако немож, а оно како ви изредите, ми ћемо бити контени. Нема над нашим учитељем ни једног попе бољег, та знате ви њега, нетреба ни да вам кажемо које, доста срамота, ако у двору незнаду за чувена учитеља Мирка, који је такође и богословију свршио, па за њега дошли смо, да молимо, да нам пова будне, требало би, он то сиром давно заслужује, ал опет како ваше часно господство зна, ми само молимо поштено, ако мож бити.

— Вудте се одавде марво једна. Бирајте ви што је спрам вас, волове и магарце на вашару, а ми ћемо вам бирати попове, какве ми знамо.

— Е на лепо, лепо, фала и на том милостиви господине, бар ће мо се пофалити, како су нас код владике дочекали.

Кад су на сокак изашли запитаји један млад лепо обучен момак, по свој прилици мора је какав латинац бити, шта су код владике радили.

Гњевни Добренувчани одговоре му најпре на кратко да нису ништа, а после мало преповеде му све по реду, шта су тели и како су ја код владике дочекали.

Сутра дај стајала је у новина од речи до речи преповетка Добренувчана. Ту је уједно пуно лепи речи било о ваљаности учитеља Мирка.

боме и доста опори о поступку дворјана. — Мого је учитељ Мирко ко и многи други, по речна једног мог професора богословије, који је сад владика, кроз тајне канале доћи до свилена појаса, да није знао да је боље добар глас него свилен пас. Лако је, мислио је Мирко, заслужити свилен пас, треба се само додворити код једног човека ал ко ће се додворити код света, а то мора сваки, који је рад, да је на добром гласу. Добар глас може навек богослову припомоћи да дође до свилена појаса, ал свилен појас недонаша и добар глас са собом. Свилен пас без добра гласа, срамота је за оног, који га носи; а добар глас, ма био и без паса, навек је дика оном за ким је.

Још је боље добар глас и свилен пас.

Кад су се новине о учитељу Добреновачком по вароши читале, сви су се варошани љутили, што је општина напразно кући олићи морала и што се небира за свештеника онај, који је ваљан, него који је по ћуди дворјана и сви још код куће свако за себе закључе, да честитог Мирка себи за пароха ишту.

Кад се после неколко дана општина варошка скупила, да се договара, кога ће за пароха на упразњено место код цркве светог Николе, сви листом усташе, и рекоше да оћеду учитеља Добрен вачког. Општина варошка има право да бира свештеника и да то конзисторији само знања ради јави, а кад клирика изабере и рукоположења ради.

Кад је глас у Добреновце стигао, да ће Мирко у вароши попа бити' све је било весело и све је било невесело. Честити старци Добреновачки почињали су честитку Мирку с' осмејом, а свршавали су је са сузама. Како им је било мило, што је Мирку срећа прискочила, тако им било тешко, што је њи обићи морала, кад ји је заједно с' њаби могла.

Мало и велико испратило је Мирка, кад се из Добреноваца, селио : „Срећан ти пут, добри брате.“ Ко очију није имао тај није суза пустијо, а и ко никад ништа пожелио није, и тај је тада пожелијо, да му Мирко пастир будне.

„Срећно пошо, и срећно нам —“

О Боже! правде и милости, подај што ти добри људи несмеду у жељи да кажу.

* * *

О светом Николи така је цича била, да су малој деци носови одпадали. И опет незнаш ил је више људи у цркви ил пред црквом светог оца Николаја, ил је више деце.

И досад било је на слави црквеној света доста, ал је све могло унутри стати, ал тога пута незна се ил је више напољу ил унутри ?

Честити учитељ Добреновачки биће за свештеника произведен.

Од варошана нико изосто није, које год чуо за име Мирково, а од Добреновачана, онај није дошо, који је на даљном путу био, па се дотле вратити није могло.

По причасном говорио је нови свештеник

придику. У боже свети каква је то славна прилика била. Та та велика господа варошка, што су цео свет унакрст обиграла, нечуше још нигди така говора, а честити Добреновчани онемели од чуда, нико да се макне да даде само, мислиш душу би ти извуко да оће, и да и неосетиш, тако те је привуко себи. Многи се варошан тако за речма његовим зану, да је заборавио, да је он то што у цркви стоји, а кнез Добреновачки, немога дивећи се чуду нечувеном да баш у сред највеће тишине неуздане: ух Боже свети, кад нам га даде, што нам га узе.

Они ће наследити земљу који Бога благосиљају, а они ће се истребити са ње који га грде.

Мирку је из дан у дан све боље и боље бивало, кућа се пунила све већма и већма, као кошница кад је росна година. Сваки дан по нешто лепо, ново у кући, на једног дана нађе се у кући и једно живо ново. Син је био леп па здрав. Укратко, куд се год по Мирковом дому окренеш, одевуда ти се пуноћа и задовољство смеша. Ал не само у Мирковом дому, свуд унаоколо, сав онај крај око њега сасвим је нешто друкчији. Нема ти ту више да момак девојку по крчмама вуче. Смерно српско коло, на очиглед читавом свету, скупило баш пред пароховом кућом своје лагане играче. Неседе више у парошком крају, пред сваки трећи пендери, чопори карташа, кад се служба божија служи.

У чим ко може, само чист и умивен иде у цркву, и само редуше и нејака деца остају

на дому. И сами шустерски шегрти позаборављали су своје безобразне песме, одкад је Мирко парох у св. Николајевској цркви.

Парохија Миркова тако је на добром гласу била, да су у част Миркову, његову парохију Мирковачки крај назвали. За Мирковачки крај и сами су се туђинци отимали, које клоно имањем, које клоно душом, ту се ко подилађен дизо.

Мирку је у вароши тако добро било, да се мора бојати да неможе боље бити, и да се оца мора ударити натраг, ал ако још срећа растити може, желио је само да толико стече, како би мога своју очевину откувити из крвави руку Страшимирови. Ал које још жеље обуздао, коли је срећи вршак доватио.

Једног дана баш се Мирко замислио, како би до своје очевине доћи мога, кад писмоноша донесе новине.

С најкрупнијим словима био је наштампан један оглас. Мирку то упадне у очи и преко обичаја узме да га прочита. У огласу је стајало: Ко има какво право на имање покојног Пере Обрадовића у Добреновци, којим досад, тако звани Баћа Страшимир управљаше, нека се јави суду у Н.

„О праведни Боже, стиго си дакле и њега.“

Отац Миркове жене Милице, био је синовац покојног Пере Обрадовића, ал Баћа Страшимир одбранио је једаред, покојног Обрадовића од неки убица, с којим је кошто се доцније прочуло, он у договору био, и тако њему место синовцу, који је такође, код покојног Обрадовића слу-

жно, остави овај све своје имање под тим условљем, да његову жену као своју матер пази, и без њеног знања ништа важно учинити да не сме.

Баћа Страшимир навек је пребио ту стару душу, и кад му је Вука нестало у пијанчењу свом, убије је сасвим.

Опет тако у пићу нагне на своје слуге, Овита туже и осведоче да је он стару Обрадовићку удавио ва спавању.

Суд га зато осуди на губитак свега имања и на вечиту робију.

Пресуду ову није Страшимир доживио. Он је баш тај дан, кад су га слуге тужиле, пао с воза па свр'о врат.

Суд призна Мирково по жени право на насљедство и лицем на светог Николау, прими Мирко свој и своје жене салаш.

— То је онај благослов, покојне бабе Обрадовићке — реко је Мирко сада Милице.

Сад видиш да ко сироти учини да Богу у зајам даје; и да Бог стоструко враћа.

О Боже благи неисцрпима је милост твоја, ал сад нек је амин, викно је узбуђен Мирко.

А добри Добреновчани који се ту десеше, приватише: још подај господе.

Мирко парох Добреновачки.

Једног јутра дође Мирковој кући онај исти калуђер, што је отеро Добреновчане.

После обична поздрава, замоли калуђер Мир-

ка да да знак његовим да се уклоне, има вели с њиме на само говора.

Кад су се видели сами реће калуђер.

Ја знам брате да је теби оде добро, да не може боље бити. ал опет, свака тица тежи на своје гњездо. Шта би ја дао, међу нама нек буде речено — кад би се могло они ладни зидина ћелијски опростити, па уз какво мило створење у мом рођења месту смеран парох бити, шта би ја зато дао, толико још виједан прота који је из капута претом посто, није владики дао. А особито још како би за тебе добро било кад би у Добреновце дошо. Тамо те људи вољу, тамо си се родио. тамо ти је салаш, а колко то вреди кад газдине очи за час своје добро надгледа-ти могу. Па то сам баш дошо да ти кажем. Сад је згода да не може боља бити. Парох Добреновачки умро је јуче. Преосвештени господин синоћ за вечером то је преповедо, и вели да ће тамо неког Стеву наместити. Ја знам шта је тај за добру парохију, као што су Добреновци, обећо, ал ако ти имаш вољу, нема тог, који би се с тобом отимати могло. Реци само да оћеш на се ослови на мене. Ја за мој труд, осим оног што владики треба, нетражим ни пребијене паре. Нећу брате ништа зарад наша добра пријатељства.

Мирко на ово ништа одговорио није, ал опет ома после првог конзисторајалног засједанија добије је Мирко глас да је на парохију Добреновачку закључен, и да пошље своје мишлење владини, обел се примити места ил не.

Ома тог дана разговори се Мирко с општинари варошки. Овима је истина тешко било изгубити така човека, ал опет шњеговим одласком, отвара се место ди Срби могу једног честитог свештеника више задобити. Мирко им обећа замену и препоручи им неког свог ваљаног друга.

При сеоби Мирковој дошо је онај исти калуђер да га испрати.

Јесам ли израдио кошто треба, запита калуђер Мирка.

— Још боље, него што треба, одговори Мирко — ја сам мислио да то неће ништа моћи бити, док се непружи, ал мави ти пријатељства.

— Ово јест да је и пријатељство много припомогло, ал обећање од поштена човека то је ништа друго, него доцније пружање.

Обећање је лудом радовање, ал кад се то обећање у ћутању разумева, онда је још луђе то разумевање.

Господине, ја сам волио копати него с неправде живити, неће нико ни од мене у неправди асну вући. Ја држим да је моја ваљаност навела чесњејшу конзисторију, да што је на мени као богослову с' грешила, да сада своју погрешку поправи, и да је у том твоје пријатељство, пут оправдања чесњејшој конзисторији показало, ал иначе слободно нек конзисторија свој закључак уништи, ја недам ни пребијене паре за оно што заслужујем, а другчије и не могу јер помисли само брата; ако недам увредићу

владику, који данас јесте а сутра није, а ако дам увредићи владику, који и данас јесте, и сутра ће бити, који ће и онда бити, кад и тог данас и сутра небудне. Кошто видиш брате једног владика увредити морам, сад расуди ког је пробитачније да увредим,

— Ко шта ради све себи — одговори, пакосна лисица црна — и оде до ђавола, без збогом и без опроштаја.

Ал опет лицем на светог Николу, служио је Мирко први пут у Добреновачкој цркви.

Свадба Миркове сестре.

У Добреновци био је 1. Септембар 18 . . . године свечан дан.

Одкад је Мирко свештеником у Добреновци, још ниједан радњи дан није заветан био, и опет тога дана куд год си се окрену све је тако изгледало, као да је какав велик заповедан светац.

Старо и младо, мужко и женско обукло се у стајаће руво.

Удаваче девојке обучено у бело, чисте као што им је и невиност, певају веселе сватовске песме, а итра момчадија поседала на чиле коњице, па се надмеће у лаганом трку коњаничком.

Да је одкуд снег на земљи био, и да се коњаницима испод вита паунова пера, поред зелена шимшира по дикоји цвет од румена каранфила вио није, мого би ко помислити да је трећи дан божића, па да не-

сташна деца вијају госта, који неће да зна, да је свако само два дана гост, а трећи кост.

Боже мој, каква је то у Добреновци свечаност! кад је све тако чисто и умивено — и сами тршчани кровови, као да су се данас тога ради очешљали.

Боже мој, какво је то у Добреновци весеље!

Девојке певају, момци подвикују, деца скачу око оца ил матере, а ови се слатко смеју невиној радости.

Боже мој, чији су то сватови! кад се и живина радује, петлови ко у неку опкладу кукуричу, колко коме грло допушта.

Ко неби причеко, док се сва весела врева у попиној кући неискупи, мислио би да десет матери своје јединце жене, тако је велико весеље било, кад је млади свештеник Мирко, своју сестру Драгињу удаво.

Још се сви ни искупили нису, а већ се чу иза села пуцњава. Коњаници одоше пред сватове, а девојке осташе да певајући „отвори врата Драга девојко“ дочекају свате на врати.

И ево ји већ натраг, четар зеленка окренуше на таџиру лаган интов кумовски пред кућни врати Миркови и са интова скочи млад господин. Леп је Боже мој као лепи дан, канда су га виле одојиле. Светина се слеже око интова, са свију крајева гласан шапат, то је, то је.

И опет нико није знао ко је младожења. Нико ни у кући осим Мирка и Драгиње није га

видио, ал и она га је давно видила. Само су сви толико знали да је велик господин, да је велики бележник варошки.

На врати дочека Мирко свога шура, пољуби се шњиме и оће да га около стојећим прикаже, ал добра домаћица Миркова, што је Мирко код ње у вароши стајао, познала које младожења, па и нечека на Мирка: О чедо моје слатко, та то је онај господин, што је дово Драгињу код мене, где ти њега, сад да је одведе себи, тако треба синко, то је поштено, кад си дао прстен девојци, а ти подај и руку — чиј је прстен оног и девојка.

На сред простране алвије попине, попео се голем шатор. Под шатором велика трпеза. За трпезом свакојаке ђаконије редом, а око трпезе поседали млађи за старијим, часни оци свештеници, светла господа варошка и добри старци Добреновачки — па пију рујно винце, а кол'ко се год окретати могло, толико се коло уватило око шатора ладовита. Богат ~~је~~ уватио уз сиромача, племенит господин нуз просту девојку, дична госпођица нуз царска момка.

Вредна домаћица Миркова служи соври вино, а Мирко иде с цуним псаром од играча до играча, па га нуди да мало грло накваси, лакше вели кола иду кад су намазана.

За совром сви већ угрејани. Деверове ноге и саме извађају тавац испод совре. Војвода увелико коло води. И ево и дебелим куму дође добра воља, да он деци покаже како се колом тресе, и сами добри старци Добреновачки и они

би се стари заиграли. Већ се кум с једне стране до невесте уватио, а с друге стране младожењу пустис, и већ је тео коло да крене, кад му дође воља да види и домаћина с домаћицом у колу.

Кумовска је воља у сватови света, гријота је непослушатије. Па шта ће сад сирома Мирко. Он поштује здраво лепе обичаје старинске, његова нога, и сама се полако диже — ал канони су тако тешки тако нечовечни, а он је опет тако уредан и тако послушан. Моли се куму да му незамери, да му опрости — закон му недопушта. Кум му одговара, кад се у друштву и калуђер жени, може и пона играти. Ал Мирко се опет моли. — Кум му опрашта, ал му одговара: жали ћеш куме, видим ја и срце у теби игра. И заиста никад му се коло није миљило што је сада. Чудо да човек оно оће што несме. Да није Бог запретио Еви да неједе од дрвета познања добра и зла, неби ова ни марила за јабуке, што на њему расту, ал забрана тек их је лепшим и намамљивијим учинила. Кажи детету то недирај, а све друго смеш, све ће друго оставити на миру, само ће у то дирати. Никад Мирко није био играч, ни кад је ђак био, ал сад као у неки пркос, тако му се лепо гинка, тако му се лепо таласа коло, да га је лепше погледати него усев о петровом дану, кад се лаган ветар по њему љуља, а канон је тако ладна тако гвоздена срца. — Сви су већ мислили, нико га ненамоли, а коло све му се слађе гинкало, све му се умиљатије таласало.

О Боже! буди му у помоћи, искушење је тешко.

Већ су се сви оканули Мирка, само се још коловођа узда нешто у своју мајсторију. И баш кад је намешто у глави какоће, као да је наручијо, поче га играч преко пута подбадати :

Коловођо дико наша,

Уз тебе је лепа снаша

Оком трени, колом крени.

Коловођа намигну оком на свирца, а овај вичан томе послу, стаде пред Мирка, пусти рог чак до земље па клече на њу, а из љука као да говори : Ајд попо немудруј, шта си стао нелудуј, а све крадом на колени колу се привлачи.

Као вир што те полако у матицу увлачи, а и неосећаш како се од баира одмичеш, тако се и Мирко неотице колу приближава, коловођа то опази па навали још већма :

У полова нема срца,

У њи није врела крвца,

Да је у њи крвца врела

Нога би им играт тела.

Хајд ного лагана.

Шта си стала, отпала,

Хајде коло, насколо,

Виловито, плаовито,

Накићено, навезено,

Оплетено, зачињено,

Хопа хоп ало хоп,

Буди попе човек,

Неживи се довед,

Поведи — поведи —

Мирко се окрену седам проти па замоли лепо, „благослови оче“ а поштени старац гледећ муке, што ји премучи Мирко, заплака се па проговори — нек је благословено.

Коловођа да је мого, ударио би од радости теменом у небо, тако је високо скочио, кад се Мирко у коло уватио. Сви сватови заорише: сад си човек. Живио! живио!

„Човек је ал попа није“ промрмља једно намрштено лице у дугој црној аљини.

Ко познаје протосинђела из двора, знао би и које то реко.

* * *

Малаксало сунце, спушт ло се већ полаганом иза варошки планина на ноћиште, кад запеваше енђебуле момачке: Наше је куме време да путујемо.

Кад се сви сватови за пут спремише, заискаше енђебуле, пошто су сватови дошли: изведи мили брате сестру за руку.

Брат им одговара да би је изво, ал немож од жалости а сватови му се ругају: кад те је жво, што си је дао.

Брат извађа сестру до кућна прага, па је ту деверу предаје, а сватови се чуде: „Боже мили чуда големога. Ди брат сестру деверу предаје.“ Девојка плачући нада брату око врата, а девојке певају — да то „опростај иште Драга девојка.“

Опростите ме, благословите: ја ћу ти роде

у туђу земљу — међ туђе људе. — Еј како је мила србину своја постојбина, колко се суза мора да пролију, док се шњоме растане и онда кад зна да је може кад оће поодити, а камоли, кад се шњоме навеки растаје.

Жене јецају, људи брицу рукавом сузе, деца се узбунула, незнаду шта то уједаред, после таковог ликовања бива, уватила се матерама за сукњу, па се све већма уз њи приљубљују, а из мала грла и сами се плач отима.

Војвода се јуначи да каже, да ако девојачкој страни треба да плаче, момачкој ваља да пева — и одвикује весело, а глас му се и сам у јаук претвара „а ја, јао.“

Једва се енђебуле мало растресоше, па се досетише, како ће учинити жалости крај. Брагови знаду да је девојки најмилије лице, па место да плаше невесту, да може од претерана плача свиснути, они јој певају: Мучи неплачи Драга девојко, мучи неплачи нерони суза, нерони суза неквари лица. Драга се и овим неутешава. Она није више девојка, она је невеста.

Енђебуле досетљиве, кад види да и то не помаже, казујућ да нико неће кад зна, жалити за оним што је горе, зову девојку у њину земљу па веле, да је тамо много боље, јер тамо „три сунца сјају.“

Ал кад се невеста на ово мало утиша, а оне је на ново на плач подбадају, велећи да баш није све тако, кошто она кажу, јер нико није ко мати, па : што неплачеш Драга девојко, а што неплачеш мајку нежалиш.

Драгиња бризну сада још већма у плач, ал сада је и мати тешити стаде: Неплачи ћери моја, неплачи добре дете моје. Добром су детету свуда милостиви родитељи. Бог ти је дао здравља, а ја сам те научила раду. Моли се Богу дете моје ал и ради, кад дођеш у свекрову кућу, последња лези, а прва устани. Свекра и свекрву навек за савет питај; поштуј старије, и тебе ће млађи твоји. Спрам млађи ко спрам старији буди лепорека. Лепа реч гвоздена врата отвара. Навек нек си весела и растрешена; весело лице звери питоми, весело лице, најслађа је понуда на трпези. Никад се немој мргодити. Мргодење здраво гадно на лепом лицу стоји. Нек ти се навек умиљатост по лицу разлива, ко рујна зора по тијом небу. Тако ради ћери моја, па ћеш видети да умиљато јагње две овце сиса.

Најлепши адиђар, који жена мужу донети може, то је смерност. Буди смерна као љубичица. Она неразбира дал је ко гледи, него и невиђена свуда, мијо мирис распростире. Смерност дете моје, то су чини, којим свако срце опчинити можеш.

Ја немам сунце моје, злата и драга камења да ти у дарове дам, ал смерност то је драги камен, који ти неможе лопов отети, нити се може изгубити, него је дотле, код тебе, докле ти је воља. То је новац, који можеш сав деци својој дати, и опет толико исто себи задржати. — Невисност је невинашце моје, најлепше и најпостојаније руво, што сам ти обући

могла, Навек га носита можеш и опет до гроба траје.

Груди ти ништа лепше накитити неможе него милостиво срце. Смилуј се беднику и теби ће Бог. Блажени милостиви; јер ће помиловани бити. Од стида лепша руменили за образ нема. Од истине и правде лепша збора за уста нема. Још јаданпут да ти једно кажем: моли се Богу, ал и ради. Жена је огледало дома-случка. Вредна је жена круна мужевља, а лења гној који му се у костима залеже. Све си ти, дете моје, ово од мене, од кад се памтиш слушала и све си попримила. На тај пут куд си пошла, ничим те бољим оправити немогу, него кад ти добар савет дам. Леп савет је опрема, која некошта ништа, а вреди много. То је товар блага, за који немораш коње морити да вуку, кудгод идеш са собом га носиш а и неосећаш. Леп савет је помоћ, која ти је навек при руци ил ишла сама ил у друштву. Чуј чедо моје, а чујте и све другарице и млађе и старије сестрице њене, и вас ради говорим. Утуби ћери моја утупте и све ви друге опомене моје и владајте се по њима — неузрадители тако, знајте, која неслуша материне опомене, она ће свекрвина укорје и псовке.

Сад збогом голубице моја, проста ти и благословена пега материна. Срећна била.

Бијотка пуче. Четири кумовска зеленка полетише.

И „искочи сјајна звезда из ведре неба, и лепа Драга из бели двора.“

Новац је душегубац.

Од куд мислиш да те сунце грије, одонуд те лед ледени бије.

Месец дана, после сватова Драгињини оде Мирко у варош. Кад је пошто ником у кући није казо куда ће. Друштво његово, здраво се по одласку Мирковом забринуло. Никад то Мирко досад није чивио, да је буд ишо, а да није казао кудаће.

Кад је натраг дошао, није био добре воље, и што је чудније, није никакве милости жени доно.

Кочијаш само је толико госпоји попадији умео казати, да су били у вароши и да се господин није путем шљиме разговаро, а он, вели, није га ни у чем увредио, возијосам га вели, тако лепо, да се ни свети Илија боље невози.

Милица није свога мужа никад питала, кад је с'пута долазије, ди је био и шта је радио. Она је добро знала, да паметна жена, треба да причека док јој муж све сам некаже, ал прође један, прође други дан, па боме и трећи освану а Мирко ништа о путу неприповеда, а овамо једнако је нешто растрешен и ћутећ.

— Болел те штогог Мирко, запита га трећи дан на вече Милица, шта теби фали.

Ништа одговори Мирко. Бог ће дати па ће добро бити.

На већу жалост у кући, разболе се и Миркова мати. Болест је из дана у дан све већма слабила остарело тело и једног дана реће тијо,

стара мајка Мирку и Милици: Децо моја, ко се роди умрети мора. Једно је само што човек о себи зна да ће зацело бити, и то је да ће умрети, оћел данас ил сутра то незна. па тако децо и ја незнам, и стота нећу да ме затечо час смртни неприправну, мој крај није далеко, опремте ме децо моја, како ћу најбоље Богу на истину изаћи, свисмо децо грешни ал — за све је Бог милостив кад се исповеде и покају. Мирко је разумо што му мали оће, и она пошље по свога најбољег друга свештеника у оближњем месту, и брат Гојко исповеди тај дан добру старицу и да јој свето причешће. Сви домаћи целиваше јој звитим изнемоглу десницу, а онаји благослови редом.

После тога помоли се старица Богу, окрену се на другу страну, за знак да је спремна на други свет поћи. и заспа последњи сан земалски.

Сутра дан био је погреб попине матере. — Које год мого на своји ногу одити био је на пратњи. Отац Гојко држао је, као и сви други у кући, да је старици боље, кад је заспала, а имо је прека посла у својој парохији, и тако је причестивши старицу, отишао она кући.

Мирко је дакле сам о погребу прну одежду обући моро. Колко му је пути у жалости застајала реч, кад је јектенија говорио, а кад је свetim песмама онево мртво тело, било му је опело права запевка.

На првом раскршћу стајао је читав спровод. Свештеник се моли за покој душе самртнику, а народ одговара: подај Господе. Већ су носијоци мртав терет на рамена дигли, и већ су се даље кренути тели, кад се пред сандук испречише кола, што су у трку пред спровод истрчала. На коли је био при попа, са црвеном поставом и два четника с пуним пушкама.

Стој антикрите, продера се при калуђер, и дође црквенија у лицу нег што му је постава које осуђан, док неодржи казањ несме служити. Народ се узбуни, пратња застаде, и нико незнаде шта ће да почне. Нико незнаде које и шта ће тај калуђер, само се општинари сегеше, да је то онај исти, што ји је онако отачаски из двора испратио

— Стој и ти смраду паклени, познајемо ми тебе, повикаше гњевни општинари, а народ ђипи као да си га кључалом водом полио: Убимо кугу, да нетрује света, убимо га, бесну вашку није гријота убити.

— Мир свима народе, поче ји стишавати Мирко, и као на команду каква строга капетана, тако се одједаред смирише.

— Свлачи са себе ту одежду свету, погани једна, а ту мрцину вуцте па затрпајте ко и друга скота, јер ништа боље и није заслужила, кад је општенила ово псето непослушно. Тако се на ново осекну калуђер на Мирка.

Граја се и опет диже, Мирко и опет утишава, ал сада већ теже иде: Ко сме за тебе још ружну рећи, та сваком оном треба језик

ишчупати, који сме рећи да и ти што скривити можеш.

— Без греха је браћо и децо моја, само један бог, немојте тако говорити, немојте грешити своје душе, умирте се, па ћу вам све по реду казати. Ја сам играо у сватови моје сестре, и суд ме је свештенички осудио на затвор.

— Па зато си крив, та треба би сваки поштен човек да те пољубе, кад неби у таком весељу заигра, какав би ти наолако брат био, кад се неби радовао сестриној срећи. Па још зато да те с пушком под затвор терају?

— Није само зато. Ја сам јуче добио тај суд. Нисам мога оставити матер мртву, па сам писо суду и молио га да ме причека док матер несараним. Суд није имо толико душе, спрема мртва тела, ни толико милости спрема мене, који досад никад нисам пофалио, да ме један дан само причека. Ал није ни мога имати, јер овој погрешки само је на мени нашо суда, а другим свештеницима, који су руке своје крвљу окаљали, није нашо параграфа, који их уклања са службе божије, у којој се само бескрвна жртва с'рукама чистим, а не крвљу попрсканим принаша. Пре Христа клали су свештеници марву богу у славу, па им је Христос царство и господство укино, а данас они, који се о децу божију кржаве, остају на гњев његов у царству и господству земаљском — ал ако људи, који су им равни, нећеду да им суде, народ ји неће још дуго трпити, а и Богу је већем неправда додијала.

На ове речи, сав се народ још већма распали, и већ су се дигле са свију страна руке, пуње камења на извршитеља неправедна суда.

Мирко и опет стане стишавати: — Немојте браћо! Ја вас већ оставити морам, ал Бог ће дати, да ће већа радост бити, кад се опет с вама састанем, него жалост при расстанку нашем.

— „Боље и да се сунце од вас сакрије, него да нам тебе нестане.“ заори се на то из свију грла.

— Небојте се тога, продужи Мирко — неће мене нестати, ја истина незнам куд ћеду ме људи ови одвести, ал куд год одем Бог је тамо, бог који је и надамном и над њима.

Спустили су старе кости у мирно место, ди нема плача ни уздисаја, а поврх тога места, врисну веревница љуба, закука толика духовна сирочад, а добри пастир убриса сузе, на узвишеним гласом потеша остављено стадо: Немојте плакати браћо, немојте радити што нисте ради, ваше сузе већим ме кривцом праве, него моје дело, ил, зар би ви плакали да се небојите, да ће мени зло бити, зар би плакали да знате, да ме тамо куд идем лепа награда чека, ил, зар се имате онде бојати зла, ди знате да кривице нема. Ал људи су тако неправедни, мислите ви. Јесте, људи су неправедни, па зато баш оћу да вас запитам, коме треба пре угађати, ил оном судији који има само власт, претити да ће те убити ил оном који то може и учинити, и кога је боље, господара служити, ил оног који и сам од другог узајмљује, ил оног, који свима у за-

јам даје. Људи човека у правди прогањају и људи веле, тешко том кога гоне, ал Бог, који само по правди суди, каже благо оном, који се у правду прогања, тај треба, вели да се радује и весели, а зашто? Зато, јер је његова плата на небу. Говорио сам вам у придики о богатству Соломоновом, а и сами знате за богатог Гавана. Праведна патника је плата на небу, његов је платац Бог. Колко се богатирски палата, од створења света, подизало и рушило, ал небо је и данас то исто, што онда. Колко се царева, само на једном престолу, од створења света до данас променуло, ал цар на небу је и данас тај исти, који је и онда био. Чија је плата на небу, тај не пропада. Ко ме је дужник бог, тај има најсигурнију обвезницу. Небривте се дакле, оћел ваша радња бити по вољи овом ил оном човеку. Људи што данас вољу, сутра мрзе. Неотимајте се за фалу и награду људску. Људи кога данас фале, сутра га куде. Нетреба ни само добро, а камоли зло радити, да људма уговоримо, него треба зато добро чинити, да богу угодимо, ма се тиме људма и замерили. Нек вас прогањају правде ради, људи, ви опет угађајте само Богу. Ко Бога ради сузе сеје, тај ће радост жњети. Ја сад у име божије идем, а благодет господа Исуса Христа и љубав Бога оца, нека буде с вама. И са душом твојом одговорише Добреночани и Мирко оде на коли, праћен с' пушком калуђерском, ал и благословом Добреночачким.

Пут нечастиви мора погинути.

Три сата ишли су већем на коли, и још нико ни једне речи проговорио није. Тек кад су спрам „лисичије шуме“ били, реће Мирко: А нисам знао да је он такав лисац!

— Кога мислите то, оче Митре, запита протосинђел.

— Та ону звер, која је имала тако обе-шењачко срце, да у опом-невином весељу нађе неваљалства.

— Лакше мало, лакше оче Митре, та ви још једно одужили нисте, а већ товарите другу кривицу на се, ви мислите ваљда свете оце, који су онај канон написали, кога би другог и мислили, јер ко вас је осудио него канон.

— Није канон — судија никад не суди, док му се не тужи — него оног одљуда — онај по-кор светски, кога сам зато братски угостио, да ми гозбу затвором плати, ону утвору гадну, која ми на леб и со моју, тако безобразно пљује.

— Остави се ти којекакви речи, Мирко, није он тако рђав човек — ти си и сам крив, ти знаш добро, да скуп двапут плаћа, па што си допустио да дотле дође, владика јесте вребо прилику, да те на невољи добије, ал тај што те је тужио, није такав човек као што ти мислиш, ти си згрешио, и он је казо твоју погрешку, с' лепом намером, да се поправиш, па зар то није добро — добар је то човек.

— Добар је, реће један пандур, који није знао управо, да је о протосинђелу реч, добар је он, само је ђаво рђав, што неће да га однесе.

Још пандур у речи бијаше, а нека одрпаница уватив за уздицу, повика на кочијаша бесно: Стој. Пустаије, продере се узверени кочијаш! Пандури опалише, и два врела танета прожегоше псећу главу.

Пустаија паде, а из шуме плану десетак пушака па-па-па.

Дим замагли — и кад се развије — оба коња стровањена под руду, пандура нестало с' крвави леђи у шуми преко пута — а протосинђелу глава измрвљена. Сам Мирко стоји неповређен на сред кола.

— Какав си ти вештац, кад те олово танае небије, загрокта један арамија, чекај да видим, оћел ти сребрни дешњак, ди мати божија мала Христа на десној руци држи, вражије кости поломити моћи.

— Не — до ђавола слепче, зар не видиш да је то отац Мирко, продера се други.

— Какав Мирко?

— Та онај честити попа из Добреноваца, што немогу људи да га се нафгле.

— Е перјанице од вешала — неће бити добро — бежмо с овог места, бежмо ко ђаво од крста, с' тим је човеком сам Бог, кад га није моје око погодило.

И пустаије би побегле да ји није божија нога вијала. Већ од недељу дава, дигла се ајка

да повата ил да поубија то звериње, што људма душу ждере, ал му никако у траг немогоше ући. Кад су пушке пустајинске пукле, била је ајка само једну дуж даље од њи

Док су арамије коње и кола у шуму увукле, протосинђела и свога друга заједно у једну рупу затрпали, да се веле свети кале уз обешњака, у пзко лакше провући може, јер је још горе шта заслужио, ајка ји је већ опколила била.

Ниједан да се није мако, повика пустакомесар тако заповедајућим гласом, као да пред собом своје пандуре има, и ниједан се немаче. Оружје доле! — и док си се обазро пустајје све до једног повезане.

— Имател још друштва запита ји сада комесар.

— Имамо двојицу тамо у гробу, један је стари обешњака, а другог смо мало пре уловили.

— Непитам вас ја за мртве, имател ви још живи другога, на то ми одговорте.

— Имамо, да бџме да имамо — зло и наопако, кад би у ђаволској војсци само нас десет било, зацело неби ви нас било, имамо још више, нег што има вас, што сте дигли грају на њи и на нас.

— Па ди су?

— А ди ни су?

— Но оћетел ви одговорити једаред, на ово што вас питам, јер ће вам изаћи шала на потиљак — имател још кога у шуми овде, што је у вашем лоповском друштву био.

— Наш поса није да ми лопове суду вучемо, нег пре да ми суд лоповом начинимо, а ти, ако ти још која глава за вешала треба скини твоју.

Комесар ошину тако милостиво преко очију, овог што му је ово последње реко, да му у сред дана уједаред све звезде пред очи искочише. —

Мир — ћут'те, ко да нешто бакће. Комесар се окрену оној страни, одкуд се бат чуо, узме четир момка, па ајд на сусрет.

Лопови кад видише, да ће им вођа на витеве наићи, тедоше и да га неиздрду и да га избаве : Коси даси, што идеш овамо, бежи колко те ноге могу далеко однети, викаше пуштање арамбаша своме, ал већ је доцкан било.

И арамбаша је уваћен — и које Вук Страшимиров. Комесар пита и њега, имал још кога из свог друштва, а он се чуди томе питању : Одкуд ћу ја знати, кад и ја се склањам од њи, ко небо од земље.

— А, сад тек видим да си за пуштају рођен, реће један од лопова, тако треба, неказуј му коси, век пукне песо од једа — јест јест комесару, није то наш пајташ, нису га наше очи никад ни видиле.

— Неслушај га господине — он бојаги с тим баш оће да каже, да сам ја из њиова кола — што је обешењак, тај би читав свет пуштањом направно.

— Све боље и боље — бадава тај уме, то није овамо онамо, тај га баш зна — ал то и јест наша дика, кад така обешењака арамбашу

имамо — ала да нам је још једаред под његовом командом, шуме се доватити.

— Да који би он други бес и био, него пуштаија, кад се туда по шуми вуче, дода ће комесар.

— Невучем се ја милостиви господине, окуда од беснила, него од нужде. Ја сам био солдат, па сам на моју несрећу заспо на шилбоку, па кад сам се пробудио, а ја, да ме непушкарају, побегнем, и дуби се боље сакрити мого, него оде, ја сам скривио ал није с' мојем вољом било, пусте ме милостиви господине, ваш суд можда ће што и опростити овим лупежима, ал солдачки нема пардона, смилујте се милостиви господине на моју невиност, ја нисам рад био заспати, ал кад ме је сан свладо, зар могу шта.

— Е још ако га пусти, то ће тек бити ремек пуштајинске притверности, ал да оће ђаво дати, бар би се могли надати, да ћемо кадгод ваљана арамбашу имати — пусти га господине, повикаше на то сви у глас, мисмо се само шалили да је он наш, тели смо мало да га поплашимо, пустига, пронашће кукавац за ништа — еј волијем и пута на ногу, нег пушку на леђи — сирома солдат, баш му живот о длаки виси.

Мирко је пре нег што су Вука уватили, на једни коли, што су туд прошла била, у варош отишо.

Сутра дан стајали су пред судом сви једанаест лопова. Њи десеторица признаше своје кривице, и бише које на вешала, које на вечиту робију осуђени, О Вуку тог дана, није мого

суд пресуду изрећи, јер он није тео да зна за
лопове, ма до ови сви посведочише да им је он
арамбаша био.

Уважење Мирково у вароши Н. толико је
велико било, да је и суд и читава варош сло-
жила се, па послала депутацију управо цару, да
невиност Миркову пред највиши престо изнесе.
Десет дана требало је док је депутација на ме-
сто отишла, и натраг се вратила те је
већ једанаести дан сва варош знала да је свој
посо сретно свршила.

Свештеника Мирка проглашује царство за
невина, а конзисторију укорава ради пристрас-
на суђења.

Док је депутација варошка, код цара била,
имала се извршити пресуда над зликовци.

Сам Мирко понуди се, да зликовце исповеди
и причести, како би ји избавио од оне „вечите
робије“ која у смрти краја нема, од оне смрти
која вечито траје.

У једној тавници двојица су већ чула смрт-
ну пресуду, трећи још незна на чему је, ал су-
дећи по том, што је у једној соби, са они што
су на вешала осуђени, зна, да су и њему ве-
шала дигнута, самоће му можда један дан доц-
није штрапгу купити.

— Дакле има опроштаја нама, питаше ожа-
лошћени зликовци, кад их је Мирко с' Богом
измирио.

Има на небу, одговори свештеник, Бог је
двапут милостив оном, који се каје.

— Ал има и на земљи, додаше лопови —

опрости нас оче овог мучитеља оде, показујући на свог друга, ти то можеш добри оче — говори господи, да нас раставе од њега, теже нам је гледати у муке његове, него да смо сами на вешала. Те страоте, добри оче, ни одкад смо душу своју погазили, невидисмо. По читаву ноћ, тек што сведе мало очи никад се несмирује — трза се, мислите кљештама му жиле чунају а вришти, као да му усијано гвожђе на прси притискују, па кад се нако бунован усправи, па укочене очи своје избечи а зубма зашкргута, господине оче, мисмо мирно гледали, онај страшни поглед, кад човеку на прси клекнемо, па му гркљан из груди чунамо, ал ово, ово неможемо издржати, господине милостиви, моли те суд, да нас ова растави, ил ако то неће, нек нас бар ова на вешала пење, да само дуже шњиме нисме. У — па шта све говори у бунилу, оче свети — мисмо зацело тешко Богу с'грешили, ми се кадгод ни пушке ни грома нисмо бојали, а сад се плашимо од голи речи његови — па нетреба Бог да нам опрости, нетреба никад, нетреба да нам опрости — ал можел нам опростити ? !

Ви знате оче, можел нам опростити ? Може — јелте да може — оће, јелте да оће, оће нам опростити — та он је милостив — ал он је и праведан — а мисмо тешко с' грешили, па нека, нек нас и мучи, ми то заслужујемо, ал само од таки мука арамбашини нек нас сачува — ух па тако навек — и кад неба и кад земље нестане — и онда тако — оћел нам оче, Бог ма кадгод

опростити — молте му се за нас — та ви му нисте ништа сгрешили — онће вас пре чути, молте му се оче за нас.

Мирко на први поглед није мого да позна које тај трећи роб, а и ко би га познао, да си га пре десет дана видио, па опет неби мого рећи да је то онај исти човек, јер већ није ту више ни облика човечија било — лице му позеленило, очи кржаве па избечене, усне модре, руке измршавиле па помодриле — коса накострешила се — сушта авет — ни помисли од човека. Тек кад је запито ову двојицу — а ко вам је овај трећи друг, чу, да је то Вук Страшимиров.

— Вук Страшимиров узбезекну се Мирко, а зар си ти жив Вуче!

Жив сам на твоју пакост, ал скоро ћу ти се већ склонити с пута.

— Неговори брајко тако — та боље и да ниси жив, нег на тако грешничком месту, зар се ниси мого пре на добро окренути, док ниси досно оде, одкуда се само на вешала излази. Сад је већ свему крај — судију земаљског већ неможем ничим умилостивити, ал судију небесног можеш — покај се брајко и моли се Богу да ти опрости.

— Да сам ја тео од Бога што тражити, неби с' ђаволом спресо, ал већ над би га зашто тео молити, ја би га замолио да ми одреши руке, да и тебе са собом на онај свет повучем.

О Боже свети — зар је тако далеко загазио да неможе на траг, ал и ја нећу враћати се, док

га неизведем на чистину. То је помислио Мирко, и оставио је тавницу с' том намером, да све покуша за спасење душе Вукове.

Ома тог дана оде Мирко, и замоли да му допусте, да свашта допуштено употреби, небил спасо свог друга у младости, од вечне смрти, и суд му допусти.

Сутра дан после подне, седио је Вук с' четир до грла оружања војника на једна коли, а лекар и полицај с Мирком на други и возише се у Добреновце.

Кад су на Добреновачки атар дошли, сиђу с кола, и пођу пешке управо на салаш, покојног Страшимира. Мирко је мислио да ће успомене од детињства, умекшати Вуково срце, и тога ради тај је пут наредио.

Чим су на прву бразду негдашње Сграшимирове њиве, стали, а Вук задркта — стаде — па се одупре ногама, као да га неко од остраг тура.

„Ја нећу тамо“ — ал ди пушке за леђу стоје ту нема нећу.

Пред очима Вуковим, што му је сваку ноћ на сну долазило, и што је овако оне друге зликовце заплашило, и сад се указа: Тичићи мали, трче без главе око ногу његови, па пиште што које већма може „дај моју главу, дај моју главу“. Матори кос лети му управо у очи, па оће да му ји ископа — то су моје очи, дај моје очи. Крваво јагње блеји, па пита „дај је мој гркљан.“ — Мала једна девојчица обвила му се око колена, па га преклиње — немој браца, ја

ћу се удавити. Десетак крвави људи, узели своја срца у руку, па ји турају Вуку у уста „на једи, кад си га исчупо.“

Вук се стискава за главу бунцајући — не-дам ја моју главу, сакрива рукама очи „иш тре-баду мени очи“ — тура руком од себе — ни-сам ти ја одкино грљан, то је булдок, кида рукама усне своје — „не треба мени срце — нисам ја никад имо срца,“ напослетку, сагиба се доле, па као да што од ногу одвија, бунца непрестано — пустиме Милице ти се ниси уда-вила, пустиме, тебе је Мирко извукао — ху — Мирко, ди је Мирко — ха, тује — стани нећеш даље, стани да видим ди ти је Бог, и Вук по-теже на Мирка, ал у тај мах шчепаше га четир јаке руке, а два вундава одбрецнуше од окорели леђа — ха, ха, ха, — живио Бог.

Мирко слеже рамени — О сирома, сишо је с' ума.

Доктор рече : *dementiam serit.*

Пандури се прекрстише . буди Бог с' на-ма, полудио је.

А полицај ошину га једаред корбачем — „лаже песто.“ Кад су дошли у село, тео је Мирко да исповеди Вука, јер је мислио да ће сада тако изломљен све своје грехе признати и покајати се.

Суд земаљски, већ ти је своје најгоре муке намено, говораше Мирко Вуку, гледај брајко, да те суд небесни, на своје најгоре неметне, испо-веди се брајко пред Богом — јер је благ и на-

век милостив, покај се — и он ће ти опростити — ал ђаволска трага о Богу ни да чује.

* * *

Све се већ смирило у Добреновци.

Мрак као тесто уватио се по земљи, ниједне вашке да залане, као да они морају видети лајати, можеш ударити својим прстом у рођено око а нећеш га приметити. Већ ни онај, који сваки дан двапут тим путем иде — ни сам кравчр неби мого рећи, да неће пута помести, кад би у поље ишао, и опет Мирко није тео пропуштити да на гробље неиде. Ништа овом добром пастиру није било тешко, чим би се једна грешна душа, вечни мука опростити могла.

На гробу родитеља Вукови, мислио је Мирко, да ће Вука Богу приволети, и с' тога је ишао на гробље, предњачећи осталим — вичан жалосном путу.

На гробљу је сазидана капела. Свуд, по читавом храму божијем, поклопило је тешко прнило, белу светлост, само пред светим дверма, тиња тио у небеској светлости, слабачко кандило и осветљава икону свете тројице.

На то место, довео је Мирко Вука. — Мати божија, као да је сад баш склопила руке, па помишљајућ на тешке греје Вукове, чисто несме да се свом сину, за ову грешну душу моли, што је сада пред светима светих — ал Господ мира с умиљатим смешењем као да је теши: Ја сам читавог света греје, на моје раме узео, узео

ћу и његове, а Бог Саваот чисто се радује синовљевој милости, па као да му говори — ти си син мој — ког ја водем.

Вука је ова света слика нешто мало збунила, а Мирко употреби ту згоду — Бог је милостив Вуче — покај се.

Зло с' добрим почесе у Вуку борити, и зло победи. Та Вук одкад се памти, несећа се да је какво добро учинио, у њему је добро одвећ нејацко било, па није ни искати, да се са маторим злом, у коштац држи.

— Ја неби прави обешењак био, кад би се покајо, одговори Вук — и двер спасења затвори се пред окорелим зликовцем.

Под десном певницом има у тој капели једна костурница. Ту су Миркови родитељи сарањени. Из те костурнице иде се у другу, којој су само врата под црквеним зидом, а све је друго на пољу. Ту је Страшимир за своје саградио. Обадве биле су сада отворене.

Мирко мане Вуку да иде — и он пође са четницима за њим доле у костурницу. Све их је нека чудна језа спадала, кад су се доле силазили — само је Вуку било свеједно. У костурници чича Добреновој мирише као у ћелији каква божија угодника. Четници немогаху а да гласно не рекну „о Боже ни ди жива света има није пријатније.“ Но кад на баћа Страшимирову костурницу коракнуше а оно удари ујеред гадан задај неки. Четницима поред сви пушача и пиштоља стра овлада — ал Вук се ни

ту непоплаши — а и од чега би се могло поплашити онај, који је сам страшило.

У једном ћошку стоји сандук баћа Страши-миров и већ је заклопац спао са њега.

Видиш Вуче шта је човек. Ко би то реко да је то онај бесни Страшимир, како се у једном ћошку смирио, па још Бог зна дал је и ту миран. То рече Мирко и теде даље да настави, кад се уједанпут задрма мртвачки сандук, по земљи превуче се нешто лагано шуштећи, а кости у сандуку лупнуше тек једва да се чуло, ал тако страшно да се човеку коса у навикак дигне, очи застану, руке и ноге укоче се а прсти и у руке и у ноге тако се раскрече, као да и је грч развуко. Покај се грешниче тешки — видиш ни кости грешнику немају мира.

Вук задркта — „Боже“ и већ теде да изусте „опрости“ кад га зверско срце одврати. — А само то не, још нисам од кад сам из школе изапо то име у молитви спомено, нећу га ни споменути док опет у школу нећем.

Два дана доцније визио је Вук на вешала. Вране му месо разнесе, а кости му остадоше да се змије у њима легу.

Мирко је још дуго после тога живио. Добио је и првен појас, постоје и „чесејше конзисторије присједатељ“ и прота је мога бити да је Добреновце тео да остави. Дочеко је и унучад своју, и све ји је лепо усрећио и наместијо. Е тако је то, свршио је учитељ Добреновачки ову преповедку: „Какав је ко, онако му и бива.“

Имена уписника.

Арад: Душан Бермеков 10 књига.

Баванште: (Скупљач) Пера Миловић, капелан.

Трговци: Стеван Радивојевић, Сава Лазаревић. Учитељи: Јоца Петковић, Сава Петковић, Јоца Битевић Богољуб Николајевић, Вића Петровић економ. Стражамештри: Милош Краљевић, Коста Раић, Пера Јанковић. Јован Димовић, препарант. Лазар Милосављевић, граничар, за сина Љубомира. Софија Смедеревац, ученица.

Ваја: (Скупитељ) Танасија А. Николић, сврш. богвслов 3 књ. Александар А. Јанковић, учитељ. Лазар Атанацковић, трговац. Бура Атанацковић, трговац. Мића Поповић, велики бележник. Бура Крстанић, трговац. Сима Станковић, учитељ. Савић, Душан Перишић, Бимназ. Ђена Ђурковић, Јован Долинка, Нестор Пурић, Емилија Ђорђевић за кћер Катарину, Левка Савић.

Вања Лука: Пречастни г. Василије С. Пелагић, архимандрит и управитељ баџалуч богословије за посинка Душана и сиротне ученике 10 књига. Г. Петар Митровић, учитељ у богословији 2 књ. Г. Тошо Малешкић, учитељ основне школе 2 књ. Г. трговци: Јован С. Билбија, члан одбора богословије, за себе и брата Симу 4 књ., Риста Спахић 2 књ., Тодор Пиштељић, члан одбора богословије 2 књ., Спасоја Бабић 2 књ., Лазар Кнежевић 2 књ., Сава Басиаћ, Сва Сурутка, Бура Улисић, Томо Милошевић, Замфо Ј. Милић, Сво Милошевић, Господична Милица Обреновић, учитељка женске школе 1 књ. — Ученици баџалучке богословије: Ш. разр. Тодор Т. Петковић, Сима Ј. Голубовић. Љубомир С. Павић. II. разр.: Илија Р. Зеленика, Ђорђе С. Ми-

Љуш, Вид Милановић, Петар Атлагић, Симо Селак, Симо Кевић, Јован Тасовац, Јеретија Маринковић, Петар С. Радивојац, Глигорије Николић, Миле Радивојац, Филип Ј. Поповић, Јован Б. Радукић, Стојан Јутандиновић, Милан Б. Карановић. I разр.: Гаврил С. Филиповић, Мила Попадић, Миле Марајановић, Никола С Радетић, Алекса Адамовић, Илија Јакшић, Риста Ковачевић. Вид Ф. Ковачевић, Гаврил Кондић, Петар Опарница, Тодор Берић, Сика Чекић, Стеван Кандић, Стеван Лекић, Глигорије Кеџман, Јован Кеџман, Спасоје Недимовић, Данил М. Протић, Стојан Поповић, Марко Поповић, Риста Петровић. Лазар Булибрк, ученик осн. школе.

Бела Црква: Друштво за распрострањање српских књига 15 књ

Беоци: (Скупљач) Светозар Милошевић, парох, Владимир Глумац, јеромонах. Никола Ађимовић, учитељ. Бура Поповић, Бока Здравковић, трговци. Јован Јовановић, Лазар Живковић, Тоша Адамовић, Лазар Јовановић, Живко Младеновић, Лазар Тресиглавић, економом. Марко Поповић, месар. Катица Ђирић за ћер Милицу. Јован Максимовић, парох у Черевцу за сина Борђа. Тоша Златић из Черевца.

Београд: Књижара Валожића 30 књ. Паја Михајловић чин у мин. финансије 50 књ.

Брод: Јефта Поповић, учитељ 1 књ.

Будва: Гаврил Руцовић, прото. Свешт. Григори Митровић Тудоровић. Илија Рачета, трговац Ј Лазар Давидовић, парох Браицки. Свешт. Петар Маџар учитељ

Будим: Иван В. Поповић.

Врачев Рај: (Скупљач) Стеван Предић, подпоручик. Из Соколовца. Г. парох Јован Поповић. Наредници: Стеван Вулетић 2 књ., Паја Вулетић, Бока Милосвљевић. Редар: Јован Јанковић Надпоруч. у миру: Паја Бурмаз. Подпоручник Лаза Басараба из Црв. Цркве 2 књ. Стражмештри: Панта Сверњак из Врачевгаја, Риста Јовановић из Врачевгаја, Јеремија Стаматовић из Ланговета.

Вера. Димитрија Аврамовић, учитељ.

Викинда. (Скупљач) Т. Кнежевић, учитељ Г. Петар Поповић, Борђе Влаховић, Миша Јорговић. Ст.

овић, Арк. Варађанин, Школ. књижевца, Паја Веселић, Лаза Петровић, Лента Путник, Коста Рајковић, Удицки, Сима Симић, Никола Веселиновић, Бури-Станкић, Аца Малогајски, Аркадија Симић, Ника-овић старији, Коста Марковић, Јован Симић, Аца-аћ, Исидор Павловић, Светозар Ајвас, Стева Петро-Ициг, Ђока Поповић, Пера Станојевић, Пајо Недић, а Николић, Александар Каприш, Милан Петровић, ган Стојановић, Коста Бубановић, Владимир Петро-Миша Јоановић, А. Берић, Вождар Новаковић, а Кнежевић, Велимир Стефановић, Јевта Милић, ја Рајковић, Ђока Радак, Жива Малогајски, Јевта-ић, госпођица Милка Ајвасова, госпођица Даница-Ђелчева, — Јован Петровић, Бура Ранковић, Аца-елиновић, Таназија Маринковић, Миша Сабовљевић,-дван, Пера Видак, Ст. Шићаревић, Коста Средојев, ва Средојев.

Војнић Г. Марко Опачић, прота 6 књ.

Врбас Г. Јевта Вукадиновић свеш. 10 књига.

Вршац (Скупљач) Г. Јован Бакић, учитељ. Пре-ећени г. Емилијан Кенгелац, владика Пречастни г.-лип Трандафиловић, прота. Частни г. Александар-јановић, парох подпорањски. Частни г. Нектарије Ди-ријевић, протођакон. Г. Урош Гавриловић, Ника Ман-сић, Мита Акимовић, учитељ, Бранко Раић, учитељ, шо Фрачковић, сврш. приправник. Милета Брадваро-а, трговац, Коста З. Обрадовић, трговац, Паја Обра-вић, трговац, Тоша Куишор, трготац, Васа Марковић,-овац, Јован Савић, трговац, Јабучки, госпођица Мил-Риговљева, госпођица Анастасија Милошевић, госпо-ца Драгиња Формаћ, госп. Јосим Ивков, земљеделад-порањски, Васа Павлов, земљед. Подпорањски, Сава-ивков, земљед. Подпорањски.

Вуковар. Илија Перкаћански, парох 12 књиг. —натлије: Миша Рајновић, Стеван Јовшић, Павле Дам-товић, Георги Ликић, Аћим Радошевић, Кузман Релић,-дрија Максимовић за ћер Марију, Мија Бећаревић за-на Стеву, Ђоко Симић, Никола Плавшић, Тома Ше-рковић за ћер Јулку, Петар Марковић, Јоца Андрић,-еван Станишић, Ђорђе Смаић, гђца Јулка Атацацко-

Љуш, Вид Милановић, Петар Атлагић, Симо Селак, Симо Кевић, Јован Тасовац, Јеротија Маринковић, Петар С. Радивојац, Глигорије Николић, Миле Радивојац, Филип Ј. Поповић, Јован Б. Радукић, Стојан Јутандиновић, Милан Б. Карановић. I разр.: Гаврил С. Филиповић, Мила Поподић, Миле Марајановић, Никола С. Радетић, Алекса Адамовић, Илија Јакшић, Риста Ковачевић. Вид Ф. Ковачевић, Гаврил Кондић, Петар Опарница, Тодор Берић, Сика Чекић, Стеван Кљндић, Стеван Лекић, Глигорије Кеџман, Јован Кеџман, Спасоје Недимовић, Данил М. Протић, Стојан Поповић, Марко Поповић, Риста Петровић, Лазар Булибрк, ученик осн. школе.

Бела Црква: Друштво за распрострањавање српских књига 15 књ.

Беоцин: (Скупљач) Светозар Милошевић, парох, Владимир Глумац, јеромонах. Никола Ађимовић, учитељ. Бура Поповић, Бока Здравковић, трговци. Јован Јовановић, Лазар Живковић, Тоша Адамовић, Лазар Јовановић, Живко Младеновић, Лазар Тресиглавић, економи. Марко Поповић, месар. Катица Ђирић за ћер Милицу. Јован Максимовић, парох у Черевцу за сина Борђа. Тоша Златић из Черевца.

Београд: Књижара Валожића 30 књ. Паја Михајловић чин у мин. финансије 50 књ.

Брод: Јефта Поповић, учитељ 1 књ.

Будва: Гаврил Руцовић, прото. Светл. Григори Митровић Тудоровић. Илија Рачета, трговац. Ј. Лазар Давидовић, парох Браицки. Светл. Петар Маџар учитељ.

Будим: Иван В. Поповић.

Врачев Рај: (Скупљач) Стеван Предић, подпоручик. Из Соколовца. Г. парох Јован Поповић. Нзредници: Стеван Вулетић 2 књ., Паја Вулетић, Бока Милосљевић. Редар: Јован Јанковић Надпоруч. у миру. Паја Бурмаз. Подпоручник Лаза Басараба из Црв. Цркве 2 књ. Стражмештри: Панта Сверњак из Врачевгаја, Риста Јовановић из Врачевгаја, Јеремија Стаматовић из Ланговета.

Вера. Димитрија Аврамовић, учитељ.

В. Книжид. (Скупљач) Т. Кнежевић, учитељ. Г. Петар Поповић, Борђе Влаховић, Глиша Јорговић. Ст.

ровић, Арк. Варађанин, Школ. књижевца, Паја Весели-
ић, Лаза Петровић, Лента Путник, Коста Рајковић,
Удицки, Сима Симић, Никола Веселиновић, Бури-
Станкић, Аца Малогајски, Аркадија Симић, Ника
зовић старији, Коста Марковић, Јован Симић, Аца
ић, Исидор Павловић, Светозар Ајваз, Стева Петро-
ициг, Ђока Поповић, Пера Станојевић, Пајо Недић,
а Николић, Александар Каприш, Милан Петровић,
пан Стојановић, Коста Бубановић, Владимир Петро-
ић, Миша Јозновић, А. Берић, Вождар Новаковић,
па Кнежевић, Велимир Стефановић, Јевта Милић,
ја Рајковић, Ђока Радак, Жива Малогајски, Јевта
ић, госпођица Милка Ајвасова, госпођица Даница
ићелчева, — Јован Петровић, Бура Ранковић, Аца
елиновић, Таназија Маринковић, Миша Сабовљевић,
додван, Пера Видак, Ст. Шићаревић, Коста Средојев,
ица Средојев.

Војнић Г. Марко Опачић, прота 6 књ.

Врбас Г. Јевта Вукадиновић свеш. 10 књига.

Вршац (Скупљач) Г. Јован Бакић, учитељ. Пре-
зећени г. Емилијан Кенгелац, владика Пречастни г.
илип Трандафиловић, прота. Частни г. Александар
ојановић, парох подпорањски. Частни г. Нектарије Ди-
тријевић, протођакон. Г. Урош Гавриловић, Ника Ман-
кић, Мита Акимовић, учитељ, Бранко Раић, учитељ,
ишо Фрачковић, сврш. приправник. Милета Брадваро-
ић, трговац, Коста З. Обрадовић, трговац, Паја Обра-
вић, трговац, Тоша Куишор, трговац, Васа Марковић,
товац, Јован Савић, трговац Јабучки, госпођица Мил-
Риговљева, госпођица Анастасија Милошевић, госпо-
ица Драгиња Формаћ, госп. Јосим Ивков, земљеделац
одпорањски, Васа Павлов, земљед. Подпорањски, Сава
Ивков, земљед. Подпорањски.

Вуковар. Илија Перкаћански, парох 12 књиг. —
анатлије: Миша Рајновић, Стеван Јовшић, Павле Дам-
новић, Георги Ликић, Аћим Радошевић, Кузман Релић,
дрија Максимовић за ћер Марију, Мија Бећаревић за
на Стеву, Ђоко Симић, Никола Плавшић, Тома Ше-
рковић за ћер Јулку, Петар Марковић, Јоца Андрић,
еван Станишић, Ђорђе Смаић, гђица Јулка Атацацко-

вић, гђца. Софија Цалић, Јосим Попонић, гимназија,
Петар Рончић, гимназиста. Трговци: Миша Михајловић
старији, Јован Марковић, Мита Бирра, Коста Адамо
Петар Ковачевић, Миша Михајловић млађи, Милан
Михајловић. Мита Гавриловић, Апот. практ. Гавра П
шић. Милан Грчић, Борђе Бугарски, подбележник, Ал
са Самфир, Алекса Вукашиновић, гђца. Ленка Петров
учитељица, Милан Букић, учитељ, Милан Суботић, у
тељ и скуп, Анка Петровић уч. III. разр. М. Рогуди

Госпођинци. (Скупљач) Борђе Иванић, све
теник, Живко Марковић, учитељ, Сава Половић, три
вац, Никола Алексић, Акад. сликар из Арада. Но
Локић, граничар, Сима Димитријевић за сина Мила
Тома Деановић, гран., Кузман Тешић, задар, Аћ. Панг
Иорфирије Бабић, скупљач, за ћери Јулку и Перси
Паја Бељански, богосл. свр., Дмита Попов, црквени в
Петар Теофановић, црквени каплар, Стеван Васиљев,
каплар, Мика Букић, за унука Александра, Анта Бу
за унука Пају, Дамјан Локић за сина Александра, Но
Косовац за сина Тодора, Мита Димитријевић за ћер
цу, Драгић Пејић за сина Саву, Новак Добановачки
сина Стевана, Кузман Попић, Сима Попов, Милош Пе
Јован Дражић, колачар, Новак Кужета за сина Сте
Милка Тешић рођена Поповић за ћери Катун и Ле
Бабић.

Жабалъ (Скупљач) Милош Папић, капелан,
Кузман Чонкић, Борђе Боришев, поштар, Сава Поповић
учитељ, за ћер М рију, Добрен Анђелић, Тока Стран
мештеров, Ката Караланцић, Коста Михајловић млађ
Паја Дунђерин, Петар Татарски, наредник, Мита Влади
сављев, Коста А. Папић, Миливој С. Кирић, Стеван Ц
нојачки. Јован Јанков, кабаничар, Коста Михајловић
унука Васу, Паја Алексијевић, лични спомоћник, Нест
Манић, Петар Рајчегић, Рада Боришев, Никола Цвежан
вић, Тоша Милошев, Александар Владисављев, Дани
Петровић, Мита Берић, Сава Малетин, Никола Рап
надпоручник, Богољуб М. Папић, Влада Шиконарија, Је
лена Чонкић, Ата Француз, Милица Нинков, Кристи
Матић, Урош Живанов за сина Јована, Мита Тапанцић
каплар, Јелена Папић.

